

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

וישלח תשי"ד

כל תפילות יעקב ופעולותיו היה בשביל דורות האחרונים

- יעקב אבינו מרגיש תמיד בצרות ישראל, ולכן לעתיד יגל יעקב ישמח ישראל • בש"ך על התורה: הפכים קטנים שחזר עליהם יעקב, היו פדים של שמן ומוזה נעשה "שמן המשיחה" • כשנודר בעת צרה, אין חשש שמא לא יקיים נדרו • כל מה שעתיד הקב"ה לעשות, כבר הקדים ועשה על ידי צדיקים • הקב"ה הבטיח ליעקב שבזכותו יושיע את בניו מכל הצרות • הטעם שחזר יעקב "לברו" על הפכים קטנים ולא לקח שום איש עמו • יעקב אבינו לא יצטרך לתחיים המתים כי הוא חיים וקיים ולא מת • ושבתי בשלום אל בית אבי, שיקיים נדרו לעתיד בבנין בית השלישי •

דרוש יקר זה עדיין לא נדפס בספרי רבינו בלשון הקודש

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

פאר אינפארמאציע און קאמענטארן 929-522-1515

קונטרס קבו

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (ארץ ישראל)

718-298-4641 (אמעריקא)

(פון אייראפע 972-72-3333419)

צו הערן די תורה וישלח תשי"ד

דרוקט: # → 814 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

41 מינוט) קלאָר

☆☆☆☆

• ברכת מזל טוב •

לכבודו של הרה"צ המשפיע, פה מפיץ מרגליות, מלהיב לכבודת ישראל,
דולה ומשקה מתורתן של צדיקים, ובפרט מתורתו של רביה"ק זי"ע

הרה"ג רבי שלמה רובין שליט"א

רב דביהמ"ד דברי שמה ציעשנוב קרית יואל יצ"ו

לרגל השמחה אשר במעונו בנישואי בתו הכלה תח"י

עב"ג החתן אלחנן חיים שליט"א בן הגה"צ ר' ארי' לייבוש טייטלבוים שליט"א

ברכת רבינו יחול על ראשם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא.
וה"ר שמשמחה זו, שמחת בית צדיקים יושפע שפע רב לנו ולכל ישראל

בברכת השמחים בשמחתו

ידידיו ומעריציו, השותים בצמא את דבריו

• יהם יעלו לזכרון •

לעילוי נשמת הרה"ח הנכבד, השכים והעריב להגות בתורה, גמל חסד בגופו וממונו,
והרבה פעלים לתורה ולתעודה

רבי שלמה זלמן חיים ז"ל ליכטמאן

ב"ר יחזקאל ז"ל

עמד לימן רביה"ק זי"ע בנפשו ומאודו, ובמיוחד לטובת הקהלה והמוסדות בבארא פארק

נפטר כ"ב כסלו תשע"ב לפ"ק

KolSatmar.com

קושיזות ודיוקים בפסוק וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ

א
קושיא א

[וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ]. רש"י זאגט, וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, וועגן פכים קטנים. ס'איז א גמרא דאָרט אין חולין^ב.

ב

להבין היכן נרמז בפסוק שחור עבור פכים קטנים

א) לכאורה אין 'פסוק' איז פון דעם נישטאָ קיין שום רמז, וועגן וואָס ער איז געבליבן אליין, [ושהוא] וועגן פכים קטנים. אין פסוק שטייט נישט וועגן וואָס.

ג

ובבעלי התוספות כתבו ב' תירוצים: א) דיש לקרות "לְבָדוֹ", ב) דתיבת "לְבָדוֹ" הוא מלשון בית הבר של שמן

נאָר די בעלי התוספות זאגט די מימרא, וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, אל תקרי "לְבָדוֹ" אלא "לְבָדוֹ". אזוי דרש'נט מען עס.

נאָך א פֿשט זאגט די בעלי התוספות, אז "לְבָדוֹ" איז לשון "בָּדִים" [מלשון בית הבר], בָּדִים של שמן.

איך ווייס נישט צי איז דאָס אַ דרש' [באיזה מדרש], צי זאגט עס תוספות אליין.

ד

אבל יש להבין גם לפי פשוטו, דתיבת "לְבָדוֹ" פירושו יחיד, האך נרמז ענין זה בהפסוק

אַבער על כל פנים, אין פשטות איז דאָך [טייטש] "לְבָדוֹ" [אז] ער איז געבליבן אליין, און אויף דעם איז געווען וַיִּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. אין פשטות איז דאָך אזוי טייטש.

[וואס כן צ"ב לפי פשוטו] וויאזוי איך נעם פון דעם אַרויס, [לדרשו על ענין] לְבָדוֹ, אַז ער איז געבליבן וועגן בָּדִים קטנים.

ה

קושיא ב

במדרש מביא לכאן דכל מה שעתידי הקב"ה לעשות, כבר הקדים ועשה על ידי צדיקים. ומסיים, מה הקב"ה כתיב ביה וַיִּשְׁגֹּב ה' לְבָדוֹ, אף יעקב וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ

דער מדרש^א זאגט, וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ, - אין מדרש רבה (עו, א), - זה שאמר הכתוב (ברכה לג, כו) אֵין פָּקֵל יִשְׁרוֹן רֹכֵב שְׁמַיִם בְּעֶזְרָה, כל מה שעתידי הקב"ה לעשות, כבר נעשה על ידי הצדיקים, הקב"ה איז פוקד עקרות און צדיקים האָבן אויך, הקב"ה איז

^א ברש"י: וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב. שחכ פכים קטנים וחזר עליהם.

^ב בגמרא חולין (צא). וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ. אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים. [ופירש"י, דכל כלים החשובים ומקנה כבר העבירן את נחל יבק, כדכתיב וַיַּעֲבֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ, והוא נשאר על פכין קטנים שלא הספיק להעביר, וחשכה לו].

^ג בדעת זקנים מבעלי התוספות: וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ. פירש"י מלמד שנשאר על פכים קטנים. וסמך לדבר מדכתיב לְבָדוֹ, אל תיקרי לְבָדוֹ אלא לְבָדוֹ. דבר אחר, לשון בית הבר, שמושכין ממנו שמן זית, ודרך הוא להצניע שמן בפכים קטנים. - [ועיין להלן בהערה מא].

^ד מלשון רש"י חגיגה (כה). ד"ה שבעים.

^ה בבראשית רבה (עו, א): וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיִּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ. אין פָּקֵל יִשְׁרוֹן רֹכֵב שְׁמַיִם בְּעֶזְרָה. ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר' סימון אמר, אין פָּקֵל [אין מי שיכולים לדמות להקב"ה], ומי [יכולים לדמות] פָּקֵל, יִשְׁרוֹן הנאים והמשובחין שבכם [היינו הצדיקים]. אתה מוצא, כל מה שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד לבא, הקדים ועשה על ידי הצדיקים בעולם הזה. הקב"ה מחיה המתים, ואליהו מחיה את המתים, הקב"ה עוצר גשמים, ואליהו עוצר גשמים. הקב"ה מברך את המועט, ואליהו מברך את המועט, הקב"ה מחיה את המתים ואלישע מחיה את המתים, הקב"ה פוקד עקרות ואלישע פוקד עקרות וכו'. - ר' ברכיה בשם ר' סימון אמר, אין פָּקֵל, ומי פָּקֵל, יִשְׁרוֹן, ישראל סבא, מה הקב"ה כתוב ב' וַיִּשְׁגֹּב ה' לְבָדוֹ, אף יעקב וַיִּוְתֶר יַעֲקֹב לְבָדוֹ.

מחיה מתים לעתיד לבא, און צדיקים האָבן אויך אזוי געטון. ער פירט אַ גאַנץ אריכות, ער ברענגט אַסאַך זאַכן וואָס הקב"ה וועט טון לעתיד, [און דאָס] האָבן שוין צדיקים פון היצט אָן געטון.

רבי ברכיה, זאָגט ער [במדרש] ר' ברכיה אומר, כתיב לעתיד (ישעי' ב, יא) וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא, כך עשה יעקב וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ.

1

והוא תמוה דמה דמיון יש מהא דוותר יעקב לבדו, להא דנשגב ה' לבדו

(ב) לכאורה ברויך מען דאָך צו פאַרשטיין, ס'איז דאָך גאַרנישט 'דעס' [=די זעלבע], ס'איז גאַרנישט 'דער' [זעלבער] "לְבָדּוֹ".

דאָרט איז פאַרקערט, וְנִשְׁגַּב לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא [הכוונה אז] אין די גאַנצע וועלט וועט זיין [ניכר כין] מלא כל הארץ כבודו (ישעי' ו, ג), ס'וועט נישט זיין 'נאָר' דער באַשעפער, אַלעס וועט זיין בטל במציאות, יעדער וועט זען [כבודו יתברך], בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד (זכרי' יד, ט), און ס'וועט זיין טאַקע נִשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ. [משא"כ אצל יעקב לא שייך כלל בחינה כזה].

2

וועד דכאן נשאר פשוט לבדו באין איש עמו, אבל וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ, הכוונה דהכל יהיה מכירין באחדותו ויהיו בטלין אצלו, ונמצא שהכל יהיו 'עמו'

און [עוד חילוק כין] דאָ שטייט וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ [דפירושו כין] ער איז געבליבן "אַליין", ס'איז קיינער נישט 'מיטגעווען'. און דאָרט שטייט [כי הקב"ה] ער וועט זיין אַליין און יעדער וועט 'מיטגיין', יעדער וועט מכיר זיין מציאות הבורא ברוך הוא ... און דאָ איז גאָר פאַרקערט [ביין] וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ.

ח

ובכל אופן האיד שייך לדמות זה לזה, ואף "שהלשון" שזה בשניהם, אבל "המכוון" הוא באופן אחר לגמרי

על כל פנים ווי נעמט ער דאָס עפעס צונעזאַם, דעס וואָס ס'וועט זיין וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא, און דער וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ. ס'איז נאָר דאָס "לשון" [לְבָדּוֹ הנזכר בשניהם], אָבער ס'איז דאָך אַן אַנדערער "מִכְנָן" [אין] דאָס לשון לְבָדּוֹ.

ט

[קושיא ג - מתוך הדרוש]

(ג) [וכן יש להבין מה שמביא לכאן, הא דכל מה שהקב"ה עתיד לעשות הקדים ועשאה על ידי הצדיקים, ואיד שייך זה בהענין של וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ]. (התירוץ בדברי רבינו באות עא)

י

קושיות ודיוקים בענין הנדר של יעקב אבינו

קושיא ד

מבואר בדברי חז"ל שיעקב אבינו נענש עבור שאחר נדרו

[ווייטער (לה, א) שטייט, ויאמר אֱלֹקִים אֶל יַעֲקֹב], הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט קום עֲלֵה בֵּית קָל יִשָּׁב שָׁם, וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ [לְקַל הַנִּרְאָה אֵלַיךְ בְּכִרְחֶף מִפְּנֵי עֲשׂוֹ]. זאָגט דאָך רש"י, לפי שאחר נדרו, דורכדעם האָט ער געהאַט די סיבה [עם דינה], און מיט רחל'ן, וועגן דאָס ענין פונעם איחור [קיום נדרו].

ס'שטייט דאך אויף דעם אסאך טעמים [מה שנענש במיתת רחל], און איין טעם איז דאס [בשביל שאיחר נדרו]. אזוי אין זוהר הקדוש (וישלה קעד:) איז אויך די זעלבע, בשביל איחור נדרו.

יא

ס'איז באמת אביסל שווער פון די גמרא¹, נאך איך וויל נישט היצט מרחיב זיין זיין וואס מ'קען דא פארענטפערן, איך וועל נישט מאריך זיין.

יב

על כל פנים שטייט דאך, ס'איז געווען אן עון [במה] שאיחר נדרו. דער מדרש (בראשית רבה פא, ב. ויקרא רבה לו, א. תנחומא וישלה ח) איז מאריך אין דעם, אז דער חטא האט געשעצט, וואס ס'איז געווען איחר נדרו.

יג

ויש להבין איך שייך כזאת בעקב אבינו לרוב זהירותו, ולמה לא נזהר מלאחר נדרו

(ד) לכאורה ברויך מען טאקע פארשטיין, אז ס'איז טאקע געווען א חטא אז ער איז נישט געגאנגען אין די צייט [צוריק לבית קל, אם כן קשה] ווי קומט דאס טאקע, [אצל] יעקב אבינו לרוב זהירותו [וואס] ער איז נזהר געווען בכל התורה כולה, וויאזוי האט ער דאס טאקע 'פארזען', אז ס'איז געווען איחר נדרו, ווי קומט דאס טאקע, ווי איז פארהאנדן.

ביי זיי [האבות הק'] איז דאך נישט געטון געווארן [שום דבר שלא כהוגן], וואס די אבות הקדושים האבן געטון, אלעס איז געווען מיט חשבון, אלעס האט געהאט א תירוץ מספיק. אפילו די ענוות זייערע האט אלעס געהאט א טעם. [וממילא] ברויך מען פארשטיין, ווי קומט דאס עפעס שאיחר נדרו.

יד

קושיא ה

ביים נדר שטייט (ויצא כח, כ):

וידר יעקב נדר [לאמר], אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה ואשר אנכי הולך ונתן לי להם לאכל ובגד ללבוש ושבתתי בשלום [אל בית אבי] והיה ה' לי לאלקים. זאגט רש"י [היה ה' לי לאלקים], שלא ימצא פסול בזרעי.

¹ כן הוא בזוהר הקדוש ובמדרשים שהזכיר רבינו להלן, שכתבו כן בטעם מיתת רחל בדרך.

² דבגמרא (ראש השנה ו. וזבחים כט:) דרשו הפסוק (תצא כג, כב) כי תדר נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו וגו' והיה "כך" חטא ולא באשתך חטא. סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר רבי יוחנן ואי תימא רבי אלעזר אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו, שנאמר (משלי כב, כו) אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד, אימא בהאי עון דבל תאחר נמי אשתו מתה, קא משמע לן.

ובתוספות (ראש השנה שם): "א"כ מבקשים ממנו ממון ואין לו. בסוף פרק שני דזבחים (דף כט:) פירש בקונטרס ממון של גזל. אבל נראה דמירי בנדר, כדמוכח בפרק כמה מדליקין (שבת לב:) דתניא ר' נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו של אדם, שנאמר אם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיד והא דדריש הכא כך חטא ולא באשתך חטא, מירי במשלם אח"כ, אלא שעבר 'בכל תאחר'.

ועיין בפני דוד להחיד"א (פרשת ויצא) וז"ל: וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. בעבור שלא קיים נדרו מתה רחל, דאמרו (שבת לב:) בעון נדרים אשתו של אדם מתה. והקשה אחד מהרבנים דהא אמרו [דכתיב] (תצא כג, כב) כי תדר נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו וגו' והיה "כך" חטא, ואמרו (ראש השנה ו.) "כך" חטא, ולא באשתך חטא. ואמרו אם שהה אדם את נדרו ג' רגלים מגיע לו החטא לבדו, אבל אם עבר אותו ולא שילם, מגיע החטא בו ובאשתו ובניו, הג"ה בנימוקי רבינו ישעיה כתב יד. ועיין בחידושי הר"ן לסנהדרין על דף כ"ב, ובמה שכתבתי בענייני בספרי הקטן פתח עינים שבת דף ל"ד ע"ג בס"ד.

[ובפתח עינים על שבת לב: מתוך דהגמרא ומדרש פליגי בזה, וכעין זה כתב בניצוצי אורות על גליון

וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, זָאָגְט רש"י, שְׁלָם מִן הַחַטָּא, שְׁלָא אֵלֶּמֶד מִדְּרָכֵי לִבִּי.
וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים, שִׁיחֹל שְׁמוֹ [עֲלֵי מִתְחַלָּה וְעַד סוּף], שְׁלָא יִמְצָא פֶסוּל בּוֹרְעִי.
וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שְׁמִתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹקִים, וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֹׂר אֲעֲשֶׂרְנּוּ
לָךְ.

טו

לְהִבִּין הֵיכָן מְסִים תְּנָא הִנֵּד וּמִתְחִיל קְבֵלַת וְקוּם הִנֵּד. וְמָה שִׁפְרִישׁוּ לִפִּי פְשׁוּמוֹ דְּסוּם הַעֲנִין הוּא אֲצֵל "וְהָאֵבֶן הַזֹּאת",
קְשָׁה דָאֵם כֵּן לְמָה נֶאֱמַר "וְהָאֵבֶן" עִם ה' הַמוֹסִיף, דְּמִשְׁמַע דְּהוּא קָאִי גַם כֵּן עַל הַתְּנָא אִם הַקֶּב"ה יַעֲשֶׂה לוֹ גַם זֹאת
(ה) [וְעַל ה' מוֹסִיף שֶׁל] וְהָאֵבֶן הַזֹּאת, פֶּרַעְגֵּט מִעַן דִּי קְשִׁיא, סִ'זַּעַט דָּאָךְ עֲפַעַס אוּם
סִ'אִיזוּ אֵיין זָאָךְ [שְׁעִדִּין מִיִּירֵי בְּתַנְאֵי הִנֵּד, וְלֹא בְּהִנֵּד עֲצֻמוֹ, שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּעִנִּין אַחַת] וְשִׁמְרָנִי
בְּדֶרֶךְ הַזֶּה וְגו' וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְגו' וְהָאֵבֶן הַזֹּאת, סִ'אִיזוּ אֵלֶּךְ [עִם ו'] מוֹסִיף
עַל עֲנִין רֵאשׁוֹן, זַעַט אוּם [אֲזַן] דָּאָס אֵלֶּעס בְּרוּיךְ אִים דְּעַר 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' טוֹן.
[אֲמַנָּם] לְכַאוּרָה דְּעַר פֶּשֶׁט אִיז דָּאָךְ לְכַאוּרָה פֶּאָרְקֶרֶט^ט [דְּמִן הַפֶּסוּק וְהָאֵבֶן הַזֹּאת וְגו',
מִיִּירֵי מִן הִנֵּד עֲצֻמוֹ, מָה שְׁצִיר 'יַעֲקֹב אֲבִינוּ' לַעֲשׂוֹת בְּשִׁבְלֵי הִנֵּד, וְהֵינּוּ דִּהְיוּנוּ הוּא כִּין
דְּעַמְאָלְטס [כְּשִׁיעֶשֶׂה לוֹ הַקֶּב"ה אֶת כָּל אֱלֹהִים] וְעַתָּה, עַר, דְּעַמְאָלְטס וְעַתָּה עַר דְּעַם אֵבֶן הַזֹּאת
מֵאֵכָן פֶּאָר אֶ בֵּית אֱלֹקִים. [וְאִם כֵּן קְשָׁה] הַעֲט דָּאָךְ נִישֵׁט גַּעֲדָרָפֶט שְׁטִיין [מִיט א] וְאִ"ו
מוֹסִיף עַל עֲנִין רֵאשׁוֹן.
אִז דָּאָס אִיז אֵן עַקְסְטֶרֶע זָאָךְ, [שֶׁאִם יְהִיָּה] וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי
לְאֱלֹקִים, דְּעַמְאָלְט אִיז [הַתְּחִלַּת הִנֵּד] וְהָאֵבֶן הַזֹּאת וְגו', וְאָס שְׁטִיט עֲפַעַס אֶ וְאִ"ו
הַחִיבּוּר "וְהָאֵבֶן הַזֹּאת, סִ'אִיזוּ דָּאָךְ נִישֵׁט אֵינֶם.

טז

וּבִאֲמַת יֵשׁ מִפְרָשִׁים כֵּן, כִּי וְהָאֵבֶן הַזֹּאת עֲדִיין שִׁיךְ לְהַתְּנָא, שִׁהִיָּה לוֹ סִיעֵתָא דְּשִׁמְיָא לְהַשִּׁים הָאֵבֶן לְהוֹיֹת בֵּית אֱלֹקִים.
אֲבָל לִפִּי קְשָׁה דָאֵם כֵּן הֵיכָן הוּא סוּם עֲנִין הִנֵּד. [וְאִם הוּא אֲצֵל "וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי", קְשָׁה הֵלֵא גַם שֶׁם נֶאֱמַר עִם ה' הַמוֹסִיף]
סִ'שְׁטִיט טָאָקֶע, הָאֵב אִיךְ גַּעֲזֶען אִין טִיִּיל מִפְרָשִׁים, אִז עַר דָּאָרְף פֶּאָר 'דְּעַם
אֵלִיין' [לְשִׁמַּת הָאֵבֶן] אוּיךְ הָאֵבֶן סִיעֵתָא דְּשִׁמְיָא, אִיבֶעֱרַדְעַם דְּעַר וְהָאֵבֶן הַזֹּאת דָּאָס
קַעַר אוּיךְ צוּם [תְּנָאִי שֶׁל] נִדֵּר, אִז דְּעַר 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' וְעַתָּה אִים דָּאָס טוֹן [לְסִיעֵי
שׁוֹכֵל לַעֲשׂוֹת].

[אֲבָרַע] אִיז דָּאָךְ שׁווער 'דְּעַר פֶּשֶׁט', [דְּהִרִי לִפִּי זֶה] פִּירֶט עַר דָּאָךְ גֶּאָרְנִישֵׁט אוּם
[לְסִיִּים] וְאָס "עַר" וְעַתָּה טוֹן, אִז דָּאָס גִּיט אֵלֶּעס אַרױף [עַל הַקֶּב"ה], וְהָאֵבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר
שְׁמִתִּי מִצֵּבָה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹקִים, נוֹ וְאָס וְעַתָּה "עַר" טוֹן, אִז דָּאָס אֵלֶּעס הָאָט עַר
גַּעֲוֹאָרֶט [=עֲרוּאָרֶט] פֻּן 'בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים' [שִׁיעֶשֶׂה לוֹ, נִמְצָא שֶׁאִינוּ מְסִיִּים מָה שִׁיעֶשֶׂה הוּא].
[וְאִם נִימָא דְּהִסּוּם הוּא וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֹׂר אֲעֲשֶׂרְנּוּ לָךְ, אִם כֵּן קְשָׁה לְמָה גַם שֶׁם נֶאֱמַר עִם ו'
הַמוֹסִיף "וְכָל" אֲשֶׁר תִּתֵּן וְגו'].

יז

[קוּשִׁיא ו - מִתּוֹךְ הַדְּרוּשׁ]

(ו) [בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פֶּרֶשֶׁת וַיֵּצֵא, בְּפֶסוּק וַיִּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר "לֵאמֹר", מָהוּ לֵאמֹר, לֵאמֹר לְדוּרוֹת שִׁהִי
נִדְרִין בַּעַת צִרְתָּן. וְהַקְשָׁה הִישְׁמַח מִשָּׁה, דְּלָמָּה לִי קָרָא מִיּוֹתֵר עַל זֶה, הֵא אֵף בְּלֹא יִתּוֹר אוֹמְרוֹ לֵאמֹר הוּא
יִדְעִין דְּהוּא לְדוּרוֹת, שְׁהִרִי כָּל מָה שֶׁעָשׂוּ הָאֲבוֹת לְמִדִּין מִהֶם לְדוּרוֹת, וְכִמוֹ שֶׁלְּמִדִּין מִהֶם עֲנִין הַג'
תְּפִלוֹת בְּכָל יוֹם, וְעוֹד עֲנִינִים].

^ט כְּמִבּוֹאֵר בְּרִש"י, וְעִיין בְּמִזְרָחִי וְשֶׁאֵר מִפְרָשִׁים.
^י בְּפִירוּשׁ בְּעַלֵּי הַתּוֹסֵפוֹת וז"ל, וִישׁ מִפְרָשִׁים שֶׁכֵּן אִמֵּר יַעֲקֹב, כֵּן יַעֲזֹר לִי בְּכָל צֹרְכִי, לְשִׁמּוֹר כָּל צֵד הַבְּטָחוֹתִי,
כִּאֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי.

יח

[קושיא ז - מתוך הדרוש]

(ז) [והנה באמת נקמינן (חולין ב.) שאין ראוי לנדור נדרים, מחשש שמא ידור ולא ישלם*]. אלא שכתבו התוספות (סו) דבעת צרה שאני דמותר לנדור, וכמבואר במדרש הנ"ל דילפינן מן יעקב, לאמר לדורות שיהיו נודרין בשעת צרתן. והיינו משום דכיון שגודר בשעת דוחקו, אמרינן דמסתמא יקיים נדרו, ולא חיישינן כל כך שמא ידור ולא ישלם.

אבל צ"ב דלכאורה הוא כעין מעשה לסתור, שהרי כל הענין נלמד ממה שיעקב נדר בעת צרה. והרי אמרו במדרש דיעקב נדר והפסיד, שלבסוף נענש על שאיחר נדרו. ואם כן אדרבה משם יש ללמוד שלא לנדור אפילו בעת צרה, דאם בארזים נפלה שלהבת וגם יעקב איחר נדרו, מה יענו אוזובי קיר. והאיך למדו מיעקב דאדרבה מותר לנדור בעת צרה, משום דמסתמא יקיים נדרו]. (הקושיא בדברי רבינו באות סב-סג)

יט

קושיאות ודיוקים בפסוק הַצִּילֵנִי נָא

קושיא ח

במדרש: שאמר יעקב, רבוש"ע אם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת אמם כאחת, ספר תורה שאתה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא בו

דער מדרש זאגט^א, הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אֲחֵי מִיַּד עֲשׂוֹ [פי ירא אנכי אתו] פֶּן יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים, יעקב אבינו האָט געזאָגט, רבונו של עולם, כתיב בתורתך (אמור כב, כח) [נשור או שֶׁה] אֶתְּוֹ אֶתְּוֹ בָּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד, פֶּן יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים, אִם יָבֹא עֲשׂוֹ חֲלִילָה, אִם יָבֹא עֲשׂוֹ וְהִכְנִי חֲלִילָה אִם עַל בָּנִים, תורה שאתה עתיד ליתן בהר סיני מי יקראנה, ווער וועט 'ליינענ' אין די תורה וואָס דו ביסט עתיד צו געבן אויפן באָרג סיני.

כ

ויש להבין דהלא אם עשו יאבד ח"ו זרע יעקב אז יש לשאול למי "יתנו" את התורה, ולא רק מי "יקרא" בו. ומלשון המדרש משמע שבכל אופן עדיין שאתה עתיד ליתן" התורה, אלא שלא יהיה מי שקרא בו

(ח) לכאורה פרעגט מען דאָךְ די קשיא, איז דאָךְ שווער, [כ]ן חֲלִילָה אִם יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים [אם כן יש לירא, פאר] וועט וועט מען "געבן" די תורה אויפן הר סיני. וואָס זאָגט ער תורה שאתה עתיד [ליתן וכו']. אַז ער האָט מורא געהאָט פֿאַר עֲשׂוֹן, אִם יָבֹא וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים, ס'וועט חֲלִילָה נישט בלייבן חס ושלום קיין זרע יעקב. איז דאָךְ די זעלבע קשיא וואָס ער האָט, תורה שאתה עתיד [ליתן] מי "יקראנה", קאָן ער דאָךְ פרעגן וועט וועט מען גאָר "געבן" די תורה הקדושה, אִם ס'וועט זיין חֲלִילָה וְהִכְנִי אִם עַל בָּנִים.

וואָס הייבט ער נישט אָן 'דאָרט' ? וועט וועט מען "געבן" די תורה אויפן באָרג סיני.

^א בגמרא חולין (ב.): נודרין ונידרינ, הכי נמי דלכתחלה, והא כתיב (דברים כג, כג) וְכִי תִּהְיֶה לְנֹדֵר לֹא יִהְיֶה בְּךָ חֲטָא, וְכִתִּיב (קהלת ה, ד) טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדָּר מִשֶּׁתִּדָּר וְלֹא תִשְׁלֵם. וְתִנְיָא טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה שְׂאִינוּ נֹדֵר כֹּל עֵינֵי, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר, ר' יְהוּדָה אָמַר טוֹב מִזֶּה וּמִזֶּה נֹדֵר וּמִשְׁלֵם, וְאִפְּלוּ רַבִּי יְהוּדָה לֹא קָאָמַר אֲלֵא בְּאֹמַר הֵרִי זֶה. וְכִתְּבוּ הַתּוֹסֵפוֹת (ר"ה אבל): וְאִם תִּמְאֵר וְהָא כְּתִיב וְיָדָר יַעֲקֹב נֶדֶר, וְכִתְּבִי (וינה ב, י) אֶת אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלֶּמָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִשְׁעַת צָרָה שָׂרִי, כְּדֵאמְרֵינוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה, וְיָדָר יַעֲקֹב נֶדֶר לְאִמּוֹ, לְאֹמַר לְדֹרוֹת שִׁהְיוּ נֹדְרִים בְּעַת צָרָה.

^ב בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ע"ה, יא): וְיֵאמָר אִם יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחְנֶה הָאֶחָד וְהִכָּהוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר אֲבִינוּ יַעֲקֹב לִפְנֵי הַקֹּבֶה, רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּתִיב בְּתוֹרָתְךָ (אמור כב, כח) נִשְׁוֹר אוֹ שֶׁה אֶתְּוֹ אֶתְּוֹ בָּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד, אִם יֵבֵא רֶשַׁע זֶה וְיֵאבֵד אֶת בְּנֵי וְאֶת אִמָּם כְּאַחַת, סֵפֶר תּוֹרָה שְׂאִתָּה עֵתִיד לִיתֵן עַל הָרִי סִינִי מִי יִקְרָא בּוֹ, בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ הַצִּילֵנִי נָא מִיָּדוֹ שֶׁלָּא יֵבֵא וְיִכְנִי אִם עַל בָּנִים, שְׂנֵאמַר הַצִּילֵנִי נָא וְגו'.

כא

ישוב הקושיות

הקדמה לישוב קושיא ח

מבואר בכמה מדרשים דכל ענין הפרשה של יעקב עם עשו, הכל היה עבור דורות העתידים ולא בשביל יעקב בעצמו. וכן אמרו בפסוק ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן, דקאי על ימי אדרינוס, וימי המן, שלולא רחמיו של הקב"ה כבר היה אז ח"ו מתו כל הצאן.

נאך דער אמת איז, אזוי ווי מ'זעט פון דברי חכמינו ז"ל, [הרי כל יראתו ופחדו של יעקב היה רק בשביל דורות העתידים].

דער מדרש זאגט², [על מה שנאמר להלן בפרשתן שאמר יעקב] יַעֲבֹר נָא אֶדְנִי לִפְנֵי עֲבָדוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי וגו', [כשאמר עשו] נִסְעָה וְנִלְכָּה וְנִלְכָּה לְנִגְדֶּךָ, [ויאמר אליו יעקב] אֶדְנִי יֵדַע כִּי הִילָדִים רַפִּים, [ועל זה אמרו במדרש, הילדים רפים] זה משה ואהרן, [והצאן] וְהַבָּקָר עֲלוֹת עֲלֵי אֱלֹהֵינוּ³, [ומתו כל הצאן, העט חלילה נישט גיווען געבליכן גארנישט].

נאכדעם ברענגט ער נאך א מאן דאמר, און ער זאגט, ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן, אלמלא רחמיו וחסדיו יתברך שמו בימי המן, ומתו כל הצאן.

אזוי טייטשט דאך דארטן דער מדרש, יעקב אבינו ער האט דא זיך אויסגע'טענה'ט [עם רבנו של עולם] אויף די שפעטערע דורות, ווען דער כלל ישראל איז געווען אין א סכנה, בימי אדריאנוס צי בימי המן.

כב

וכן אמרו בפסוק וְהָיָה לִי שׁוֹר וְחֲמֹר, דקאי על משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

[און] אזוי ווי איך האב נעכטן נאכט האב איך געברענגט דעם מדרש [בפסוק] וְהָיָה לִי שׁוֹר וְחֲמֹר [צאן ועבד ושפחה], - אין מדרש רבה (עה, ו. עה, יב), - שׁוֹר [זה] משיח בן יוסף, וְחֲמֹר איז משיח בן דוד, [שנאמר] עֲנִי וְרִכָּב עַל חֲמֹר (זכרי' ט, ט), צאן אלו ישראל, עבד ושפחה, כְּעִנְיִי עֲבָדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעִנְיִי שִׁפְחָה אֶל יְד גְּבוֹרָתָהּ פֶּן עֵינָיו אֶל ה' אֶלְקֵינוּ (תהלים קכג, ב). - איך האב שוין נעכטן דאס געזאגט [לבאר הטעם] פארוואס ער האט דאס באפוילן פאר עשׂוין.

אבער על כל פנים [זעט מען מדברי המדרש], איז דאך כסדר געגאנגען די דיבורים אלץ אויף שפעטער, אויף די שפעטערע דורות. דער פחד פון עשׂוין איז געווען אלעס אויף די שפעטערע דורות, דאס איז געווען די גאנצע מלחמה.

כג

וברבינו בחי' מבואר דגם הדורן ששלח יעקב לעשו, נרמז בו ענינים דלעתיד לבא

אזוי ווי דער רבינו בחיי זאגט¹⁰, [אויף] די מתנה [ששלח יעקב לעשו], אַתְּנָת [עשׂוים]

² בבראשית רבה (עה, יג): וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶדְנִי יֵדַע כִּי הִילָדִים רַפִּים וגו', זה משה ואהרן, [והצאן והבקר עלות עלי, אלו ישראל, שנאמר (יחזקאל לד, לא) וְאֶתְּן צֹאנִי צֹאן מְרֻעִיתִי אֲדָם אֶתָּם. רב הונא בשם ר' אחא אמר, אילולי רחמיו של הקב"ה ודפקום יום אחד כבר מתו כל הצאן בימי אדריינוס. ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, אֶדְנִי יֵדַע כִּי הִילָדִים רַפִּים, זה דוד ושלמה, [והצאן והבקר עלות עלי אלו ישראל שנאמר וְאֶתְּן צֹאנִי וגו', רב הונא בשם ר' אחא אמר אילולי רחמיו של הקב"ה כבר מתו כל הצאן בימי המן].

¹¹ אדריאנוס קיסר רומי החריב את העיר ביתר, והרג ואיכד הרבה אלפים מישראל, ולא הניח לקברם, וגורו על בני ישראל גזירות קשות מרות ומשונות. ומוכר בחז"ל בשם אדריאנוס שחיק טמאי. והיו ימיו עת צרה גדולה לישראל עד שבא אחריז אנטונינוס שהיה אוהב את רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא, ונעשה טוב לישראל.

¹⁰ ברבינו בחיי (לב, טו): ומפני זה הזכיר לו באחרונה אתונות ועיירים, כלומר עתיד אתה ליפול ביד בני באחרונה, לימות המשיח שכתוב בו (זכרי' ט, ט) גִּילִי מְאֹד בַּת צִיּוֹן הַבְּעִי בַּת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מִלְכָּךְ יָבוֹא לָךְ צִדִּיק

וְעֵינֵיהֶם עֲשָׂרָה, זָאָגַט עַר אוֹיךְ, אֶתְנַת מֵיִנַּט מֵעַן מִשִּׁיחַ בֶּן דּוֹד, [נִכְרַתִּיב הֵנָּה מִלְכָּךְ יָבוֹא לָךְ צְדִיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא] רִכֵּב עַל חֲמֹר וְעַל עֵיר בֶּן אֶתְנֹת (זכרי' שם), דִּי מִתְּנָה הָאֵט אוֹיךְ גַּעוּוִין אוֹיף עֲתִידוֹת, אוֹיף בֵּית הַמִּשְׁחָה.

כד

וכן מפורש במדרש בפסוק עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, דקאי על לעתיד לבא כשיתקיים הכתוב ועלו מושעים בהר ציון לשפוט את הר עשו

[און] אַזוי ווי ס'שטייט אין מדרש^{טו}, ער האָט געזאָגט יַעֲבָר נָא [אַדְנִי] לִפְנֵי עֲבָדוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֵּלָה לְאִטִּי וְגו' עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה. זָאָגַט דער מדרש, ער איז קיינמאָל נישט צוריקגעקומען צו אים, און יעקב אבינו לא היה רמאי, יעקב אבינו היה אמת, אַז ער האָט געזאָגט עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה [למה לא בא]. זָאָגַט דער מדרש, ער האָט געמיינט [צו זאָגן, אַז] ער וועט קומען ווען ס'וועט זיין וְעַל מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרָעָשׁ, [אויף] דעמאָלטס האָט ער געמיינט וועט ער קומען [אַל אֲדֹנִי שְׁעִירָה].

[און] ביז דעמאָלטס וועט זיין אֶתְנַהֵּלָה לְאִטִּי, וועט ער זיך 'צוזאַמציען', ער וועט חלילה נישט לוחם זיין [נגד עשו, בומן הגלות].

אַזוי ווי איך האָב נעכטן שוין געשמועסט פון דעם מדרש .. אָבער עַל כָּל פְּנִים הָאֵט ער דאָך געשמועסט אַלץ פֿון לעתיד, ביז דורך של משיח, עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה.

כה

ולפי זה כשנתיירא יעקב שמא ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן, היתה יראתו על כל דורות הגלות, אף על דורות האחרונים. וחכמנו^ל הזכירו רק ימי אנדריינוס וימי הֶמָן, שזה כבר היה לפני זמניהם וכבר יכלו לגלות זאת, אבל באמת בדורות שלאחר זה היו דורות שהיו הרבה יותר מסוכנים, ועליהם היתה עיקר כוונת יעקב, אלא שבימי חכו^ל עדיין לא יכלו לגלות זאת און ווען ער האָט זיך געפֿאַרכטן וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל הַצֹּאן, האָט ער זיך געפֿאַרכטן פֿאַר די דורות המסוכנים.

חכמינו ז"ל רעכענען אויס די דורות פון אדריינוס, [און] בימי הֶמָן (כדלעיל אות כא). [ווייל] דעם וואָס ס'איז שוין געווען פֿאַראַיבער [בימי חכמינו ז"ל] האָט מען שוין געקענט מגלה זיין [בדבריהם], ס'איז שוין געווען 'פֿאַר' זיי.

[אבל באמת הכוונה גם על] די "דורות האחרונים" [שלאחר התנאים ואמוראים], וואָס די סכנה איז נאָך גרעסער געווען, אין 'די' דורות, אין די לעצטע דורות. [שהרי לבסוף] בימי הֶמָן איז דאָך געווען אַן הצלה גמורה, [און] בימי אדריינוס איז דאָך אויך נאָך געבליבן.

[בימי הֶמָן] איז דאָך אויך נאָך געבליבן פון בית ראשון הַחֲרָשׁ וְהַמִּסְגָּר^ר, די אנשי כנסת הגדולה. און [בימי אדריינוס], ביים בית שני, [לאחר החורבן] די אַלע תנאים, און

וְנוֹשֵׁעַ הוּא עֵינִי וְרִכֵּב עַל חֲמֹר וְעַל עֵיר בֶּן אֶתְנֹת. והנה הפחידו ברמו במנחה הזאת, בפתחה ובחתימה (עיי"ש בפנים). ודבר ידוע כי לפי עושרם ומעלתם של יעקב ועשו לא היו דמי המנחה הזאת שוים כל כך, לולא שיש בה רמזות בענין העתיד.

^{טו} בבראשית רבה (עח, יד): עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה. אמר ר' אבהו, חזרונו על כל המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו להר שעיר מימיו, אפשר יעקב אֶמְתִּי היה וּמִרְמָה בו, אלא אימתי הוא בא אצלו, לעתיד לבא, הדא הוא דכתיב (עובדי' א, כא) וְעַל מוֹשְׁעִים בְּהָר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרָעָשׁ.

^ר כמבואר בגמרא גיטין (פח): צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת, דכתיב ביה בגלות יכניה (מלכים ב' כד, י) הַחֲרָשׁ וְהַמִּסְגָּר אֵלָּהּ, חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין, מסגר

דאָס 'רוב' פונעם כלל ישראל [איז געבליבן] סיי ביים בית ראשון און סיי ביים בית שני. [משא"כ בדורות האחרונים שבגלות הרביעית, שבעה"ר נשארנו מעט מן המעט].

אַבער מ'זעט דאָך [מדברי המדרשים] אַז ער האָט [באמת בעיקר] געשמועסט פון די לעצטע דורות, [נאָר] דאָס האָבן זיי נישט מְגַלָּה געוועזן [בימי חז"ל], ווייל 'דערפריער' טאָר מען נישט מגלה זיין. דאָס האָבן נאָר געוואוסט 'יחידי סגולה', שְׁרִידִים אָפֶּר ה' קרא, וואָס מ'האָט זיי געוויזן [כל המאורעות שיעברו על ישראל] ביז נאָך ביאת המשיח.

כו

ואם כן בלי ספק שגם על מה שקרה לנו בדור האחרון, אמר יעקב ודפּקום יום אָחֵר וגו', שלולא רחמי וחסדיו ית"ש כבר היה ח"ו מתו כל הצאן

איז בלי ספק, [אַז] דער ודפּקום יום אָחֵר, - חס ושלום, לולא רחמי וחסדיו יתברך שמו - וַיָּמָתוּ כָּל הַצֹּאן, [זה רומז] אויף דעם לעצטן דור בימינו אלה, עיקבא דמשיחא. וואָס זעירין אינאָן [וואָס זענען איבערגעבליבן בשנות הזעם], ס'איז מיט גרויסע נסים דעם ביסל אידן וואָס ס'איז נאָך געבליבן.

כז

ולעתיד יתגלה לנו האדך שכל הסכנות שבדור האחרון נרמזו גם כן בפסוקי התורה, וכדרך שחכמינו ז"ל גילו בימיהם את הצרות שכבר היו לפניהם

[והכתוב רומז אויף] די גרויסע סכנה אין די לעצטע דורות, דאָס וועט מען הערשט מְגַלָּה זיין - ווער ס'וועט זוכה זיין - בדורו של משיח, [ווער ס'וועט] זוכה זיין צו ביאת המשיח, וועט מען הערשט מְגַלָּה זיין וואו אַלעס שטייט אין די תורה הקדושה. [דכל המאורעות שבגלות] אַלעס איז מרומז [בפסוקי התורה]. אַזוי ווי חכמינו ז"ל האָבן "געוויזן" 'ביז צו זיי', וואָס ס'שטייט [אַלץ] אין די תורה הקדושה.

[ובאמת] זיי האָבן "געוואוסט" 'נאָך ווייטער' [גם רמזי העתידות שלאחר ימיהם], נאָר ווייל כַּבֵּד אֱלֹקִים הַסֵּתֶר דָּבָר (משלי כה, ב), [לכן האָבן זיי נישט "געוויזן" ווייטער, ווייל] מ'טאָר דאָך נישט מְגַלָּה זיין [העתידות].

כח

אבל עכ"פ הוצא מזה, כי כל יראתו ותפלתו של יעקב היה עבור דורות העתידים, עד ביאת המשיח, [ולא על דורו של יעקב] אַבער על כל פנים דאָס זעט מען דאָך, אַז ער [יעקב אבינו] האָט געשמועסט פון אַלע דורות, עד סוף, ביז ביאת המשיח. אַזוי שטייט דאָך אַרויס אין דברי חכמים, [דזהו כוונת הפסוק] עַד אָפֶּר אָבֹא אֶל אֲדֹנֵי שְׁעֵירָה.

כט

ישוב קושיא ח

ולכן לא שאל יעקב למו "יתנו" התורה, כי לא נתיירא עבור דור של מקבלי התורה שיהיה כחם חזק בכותים נוראים, וידע שהתורה עתידה "ליתן" לישראל

איבערדעם פאַרשטייט מען וואָס דער מדרש זאָגט, [שיעקב נתיירא והתחנן] אויף די תורה שאתה "עתיד ליתן" על הר סיני [מי "יקרנה"].

כיון שסוגרין שוב אינן פותחין, וכמה [היו], אלף. - ופירש"י: גלות יכניה. הוא יהויכין, קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה. וזו היא צדקה שמהר והחריב ביתו, כדי להגלות דורו של צדקיהו לבלב בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין, שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם, לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה, דכתיב בהו החרש והמסגר אלף. כיון שסוגרין. הלכה שהם סגורים בה, שאינם יודעים להשיב לשואליהם, שוב אין לה פותחין אחרים. [ודברי הגמרא בזה הוא גם בסנהדרין (לה) ושם פירש"י: נעשנ הכל כחורשין. קרי ביה חרש].

ער האָט נישט מורא געהאַט [על דורו, ולא על שאר דורות הראשונים, אודות] דעם התגברות פון עֲשׂוֹן, מיטן ס"מ דער שרר של עשו. פאַר דעם דור וואָס זיי האָבן מקבל געווען די תורה הקדושה, פאַר דעם דור האָט ער נישט מורא געהאַט, ס'איז געווען משה ואהרן.

און עמרם זקן וירושב בישיבה" [במצרים, דגם בהיותם עוד] טאַקע אין מצרים האָבן זיי דאָך געהאַט געוואָלד'טיגע זכותים, [דעל אף] אַזוי ווי זיי זענען געווען משוקעים אין מ"ט שערי טומאה, [עם כל זה] האָבן זיי געהאַט זכותים נוראים וואָס ס'איז למעלה מן השכל וויאָזוי זיי האָבן עומד געווען די נסיונות אָן קבלת התורה.

ל

אַבער על כל פנים, פאַר דעם דור [של מקבלי התורה] האָט ער נישט מורא געהאַט, אַזאַ לעכטיג דור וואָס זענען געשטאַנען ביים מעמד הנבחר און זיי האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד, אויף דעמאָלטס האָט ער נישט מורא געהאַט אַז דער ס"מ וועט זיך חלילה מתגבר זיין.

לא

אבל נתיירא יעקב עבור דורות האחרונים שהם לאחר מתן תורה, שיבואו דורות החלשים שיש חשש סכנה ח"ו שלא ישאר מי "שיקרא" ויעסוק בתורה

ער האָט אָבער געקוקט [אויף ווייטער], ער האָט געזען שפעטערע דורות, אַזוי זאָגט דער מדרש"ט "צפה" [יעקב אבינו את הגליות], ער האָט 'געקוקט' דאָס גלות.

טאַקע 'נאָך' קבלת התורה, ער האָט געקוקט שפעטערע דורות, און ער האָט געזען ווי 'שוואַך' דאָס דור איז, ווי שוואַך די זכותים זענען, ווי שוואַך דער כח התורה איז, [און] ווי 'שטאַרק' איז דאָס התגברות פונעם ס"מ שרר של עשו.

אויף 'די דורות' האָט ער מורא געהאַט, תורה שאתה "עתיד ליתן" על הר סיני, דאָס ווייסט ער אַז די תורה וועט מען "געבן" אויפן באָרג סיני, דאָס האָט ער נישט מורא געהאַט, דעם וועט עֲשׂוֹ נישט קענען מבטל זיין, דעם האָט דער ס"מ נישט געקענט, מ'איז געווען גענוג שטאַרק קעגן אים.

מ'וועט טאַקע "געבן" די תורה אויפן באָרג סיני, אָבער ס'וועט קומען אַמאָל אַ דור וואָס ס'איז אַ גרויס פחד "מי יקראנה", אַז ס'זאָל בלייבן ווער ס'זאָל נאָך עוסק זיין בתורה, ס'זאָל נאָך בלייבן עפעס, [ועל זה התפלל] וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לַפְּלִיטָה, ס'זאָל 'עפעס בלייבן' [עוסקי תורה] פאַר'ן רצון הבורא ברוך הוא.

לב

אַזוי ווי מ'זעט בימינו אלה, ס'איז אַלעס נסים ונפלאות דעם ביסל אידן [של המחנה 'הנשאר לפליטה'], אודים מוצלים מאש.

[ועל זה] האָט זיך יעקב אבינו געפאַרכטן, ווען ס'וועט קומען אַמאָל אַזאַ דור, ער האָט זיך געשראַקן תורה מי "יקראנה".

לג

[און] ווי דער מדרש זאָגט², הקדוש ברוך הוא הבטיחו [שהוא מושיעו מכל צרותיו]

¹ עיין בגמרא יומא כח: וברמב"ם הל' מלכים (ט, א).

² בבראשית רבה (פב, י'): וְתָמַת רַחֵל וְתִקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה, מה ראה אבינו יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת, אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם, לפיכך קברה שם, כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים, היא הוא דכתיב (ירמ' לא, יד) קול בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי כְּכִי תִמְרִירִים רַחֵל מְבַכָּה עַל בְּנֶיהָ.

בזכותו של יעקב. [ואמר] נשא עיניו "למרחוק", אויף "דערווייטנס". פֿאַר דעם האָט ער מורא געהאַט. – אָבער על כל פנים ער האָט דאָס געקוקט אויף "שפעטער".

לד

הקדמה לישוב קושיא ד-ה

(עד אחר אות מז)

במדרש יליף מתיבת "לאמר" שבנדר יעקב, לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן

דאָס זעלבע [נבוא לביאור ענין הנדר של יעקב].

[דהנה] דער מדרש זאָגט [בפרשת ויצא, בפסוק] וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר, זאָגט דער מדרש רבה^{כא}, כתיב (תהלים סו, יד) אֲשֶׁר פָּצוּ שְׁפָתַי וַדְּבַר פִּי בָצַר לִי, שְׁנֵדֶר נדר מצוה בעת צרתו. ומהו לאמר, לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן.

לה

[קושיא ו]

קושיא הישמח משה: למה נצרך קרא מיותר ללמד לדורות, והלא גם בלאו הכי כל מה שעשו האבות ילפינן מיניהו לדורות דער ישמח משה שטעלט זיך^{כב}, וואָס זאָגט ער אויף דעם אָן איבעריגן "לאמר" [אויף] לדורות.

נו אודאי ווייסט מען [שהוא לדורות, שהרי סיי] וואָס די אבות הקדושים האָבן געטון, פון דעם לערנט מען דאָך אַרויס [לדורות, וכגון מפסוק] וַיֵּצֵא יַעֲקֹב לְשׁוֹחַ לַעֲרֹנֹת מֵעֵץ אַרְוִיס תַּפְלַת מִנְחָה (ברכות כו:), און אַזוי אַלע ענינים וואָס די אבות הקדושים האָבן געטון [למדין מזה לדורות, וכגון מפסוק] וַיִּתֵּן לוֹ מַעֲשֶׂה [ופסוק וַיִּזְרַע יַעֲקֹב וַיִּמְצָא מָאָה שְׁעָרִים], זאָגט דער רמב"ם [וראב"ד] (מלכים ט, א) איז געדרינגען מצות מעשר.

[ואם כן אם היה כתוב רק] וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר, בעת צרתו, פון דאָרט איז געדרינגען אַז מ'מעג^{כג} [לדורות, לנדר בעת צרתם. וממילא אפילו] ווען ס'שטייט 'נישט' לאמר, ווייס איך אויך [אז ס'איז] לאמר לדורות.

לו

הקדמה לישוב קושיא ד-ה-ו

נאָר וואָס'זשע דען, ס'קען זיין אַזוי.

דער אמת, יעקב אבינו האָט דאָך דאָ אַלעס געקוקט אויף "ווייטער", ער אַליין האָט נישט מורא געהאַט פֿאַר עשׂוין אויך נישט.

^כ בבראשית רבה (ע"ה, יג) ה"ל, שביקש יעקב, תורה שאתה עתיד ליתן בהר סיני מי יקרא בו, סיימו שם וז"ל: מה עשה, עמד ושלח לו דורון לסמות את עיניו וכו'. ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו, מהו ורוח תשימו, אמר יעקב לפני הקב"ה, רבנו של עולם אם יהיו צרות באות על בני, לא תביא אותם זו אחר זו, אלא הרווח להם מצרותיהם. באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא "מרחוק", ותלה עיניו למרום, בכה ובקש רחמים מלפני הקב"ה, ושמע תפלתו, והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב, שנאמר (תהלים כ, ב) יַעֲנֵךְ ה' בְּיוֹם צָרָה יִשְׁגָּבְךָ שֵׁם "אֱלֹהֵי יַעֲקֹב".

^{כא} בבראשית רבה (ע, א): (א) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֵלָיִם עִמָּדִי וְגו' וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל. כתיב (תהלים סו, יד) אֲשֶׁר פָּצוּ שְׁפָתַי וַדְּבַר פִּי בָצַר לִי, אמר ר' יצחק הבבלי, וַדְּבַר פִּי בָצַר לִי, שנדר מצוה בעת צרתו. מהו "לאמר", לאמר לדורות, כדי שיהיו נודרים בעת צרתן.

^{כב} בישמח משה פרשת ויצא (בפסוק וידר יעקב), הקשה בתוך הדברים על המדרש: ועוד קשה על גוף המדרש דאמר דלאמר הוא להורות לדורות, הא ממילא הוי ידעין זה, דלמה לא נילוף מיעקב, כמו בשאר מילי דגמרינן מהאבות אף דלא כתיב בהוא לאמר, כמו וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרְהָם וְגו' (ורא כב, ג), דמיניה נלמד תפלת שחרית. וכן לשון בְּשֻׁדָּה הנאמר ביצחק (חיי שרה כד, סג), וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם הנאמר ביעקב (ויצא כח, יא), אף דלא נכתב בהו לאמר. ואין לומר דיעקב עשה זה במכוון כדי ללמד לדורות, ועל זה מרמז תיבת לאמר וזהו פירושו של המדרש, [דאם כן] קשה הלא אף בלא ללמד לדורות ראוי היה לו לעשות כן, כיון שהוא נכון מצד עצמו.

^{כג} להבין דיוק לשון מ'מעג, ולא אמר מ'דארף, עיין לקמן אות סב, ובהערות שם.

לו

ס'איז אַ פלא, כ'האָב שוין נעכטן נאָכגעזאָגט, ס'שטייט אין מדרש רבה^כ, ק"כ רבוא מלאכי השרת האָט ער [יעקב] מיטגעהאַט מיט זיך, מיט כל מיני פֿלי זיין האָבן זיי פֿאַרמאָגט.

[דאָס] דאָרף מען נישט זאָגן, [אז] וואָס 'מלאכי השרת' קענען, קענען דאָך נישט קיין 'מענטשן'. [וואס כן] לכאורה פֿאַרוואָס האָט ער מורא געהאַט פֿאַר עֲשׂוֹן וואַרבע מאות איש [עמו]. ועוד דהלא יעקב עצמו התגבר אף על מלאך, כדכתיב [וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ, וַיֵּרָא כִּי לֹא יָכוֹל לוֹ, עַר הָאֵט אֵינְגַּאנְצן מְכַנִּיעַ גְּעוּוּעַן דַּעַם ס"מ].

נאָר, וַיַּגַּע בְּכַף יָרְכּוֹ אֱלֹהֵי יִצְחָק (בראשית רבה עז, ג), אויף די דורות העתידיים האָט ער געזען, האָט ער שוין געזען אַז דאָרט חלילה קאָן ער אויסדריקליך חס ושלום פּוּגַע זיין. יעקב אבינו האָט געזען די שוואַכע דורות.

לח

גם כל ענין הנדר לא קאי על יעקב ודורו, רק על דורות העתידיים. דמה שאמר שלא ימצא פסול "בורע" לא נתיירא עבור השבטים, רק עבור דורות העתידיים

דאָס קען זיין דער פֿשט מיט יעקב אבינו [מה שאיחר נדרו, ווייל] דעם גאַנצן נדר, דאָס איז נישט געווען פֿאַר זיך.

[ומה שאמר] וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים שְׁלֹא יִמְצָא פֶּסוּל 'בזרעי', האָט ער נישט געמיינט די הייליגע שבטים, ער האָט געוואוסט זיי וועלן נישט פֿאַרדאָרבן ווערן ביי לָבָן.^כ די הייליגע שבטים, דְּחִילָהוֹן תְּקִיף^כ.

יעדערער עקסטער האָט געקאַנט שוֹרף זיין [את הקמים עליהם].

אַזוי ווי יהודה אַליין האָט געקאַנט גאַנץ מצרים אונטערברענגען, אַזוי זאָגט דער מדרש (בר"ר צג, ד-ח). ער העט גיווען געקענט [מצד כוחו הגדול, נאָר] מ'האָט נישט געלאָזט מן השמים, [ווייל] ס'איז נישט געווען די צייט.

[וממילא יעקב אבינו] ער האָט נישט מורא געהאַט פֿאַר 'זיי' [עבור השבטים הקדושים], נאָר ער האָט געמיינט [באומרו שלא ימצא פסול] "בזרעיי", האָט ער געמיינט אויף לעתיד.

לט

ומה שאמר וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, רומז גם כן על חזרת ישראל מן הגלות בעת הגאולה העתידה, שאז יבא אליהו לעשות "שלוים" בעולם

[וכן מה שאמר] וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, [הכוונה על זמן ביאת המשיח, ווען] אליהו וועט קומען לעשות שלום בעולם, שנאמר (מלאכי ג, כד) וְהָשִׁיב לֵב אֲבוֹתָ עַל בְּנֵיהֶם וְלֵב בְּנֵיהֶם עַל אֲבוֹתָם^כ.

^כ בבראשית רבה (ער, יז): וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדָרְכּוֹ וַיַּפְגּוּעַ בּוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹקִים. כמה מלאכים היו חלים [מלשון מחול] ומְרַקְדִּים לפני אבינו יעקב בכניסתו לארץ, ר' הונא בשם ר' אייבו אמר ס' רבוא מלאכים היו חלים לפני יעקב אבינו בכניסתו לארץ, הה"ד וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב פָּאָשֶׁר יָאָם מְחַנָּה אֱלֹקִים זֶה, ואין שכינה שורה פחות מששים רבוא. רבנן אמרי ק"ך רבוא, וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא "מְחַנָּה", מחנה הרי ששים רבוא, מחנים הרי ק"ך רבוא. אמר רבי יודן נטל מאלו ומאלו ושלח פרוזבין לפניו, הה"ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו.

^כ כמבואר בזהר חדש איכה (דפוס מונקאטש תרע"א, דף נז). בענין מכירת יוסף שנענשו על זה בזמן עשרה הרוגי מלכות, ותוכן דבריו כי בימי השבטים לא תבע הס"מ דינא עלייהו בשביל שכוחם חזק והיה מתיירא מהם, עיי"ש באורך. ובתהלים תפילה למשה (קב, א) הביא זה בזה"ל, כמו דאיתא בזהר ביומיהון דשבטים לא תבעו דינא בגין דדחיל [פירוש, שנתירא מהם] בגין דחיליהון תקיף [פירוש, שכוחם חזק], עכ"ל. ועפ"ז היה רגיל כן בפי רבינו להזכיר ענין זה בשם הזהר בלשון "בגין דחיליהון דתקיף".

^כ מלשון המשנה בעריות, המובא לקמן בסמוך.

מ

ויש לומר דהוה המקור למה שאמרו במשנה דאליהו יבוא לעשות שלום בעולם

דאָס איז אפשר דער פֿשט וואָס ס'שטייט, וואָס די משנה זאָגט (עדיות ח, ז) אליהו וועט קומען לעשות שלום בעולם, שנאמר וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אָבוֹתָם. [וקשה] וואו שטייט דאָרט "שלום" דערמאָנט [בפסוק וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת]. נאָר דאָס שטייט [דאָ] אין פסוק וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, יעקב אבינו האָט דאָס אַלעס געזאָגט פֿאַר די קינדער אויף שפעטער, זיי זאָלן צוריקקומען בשלום בלא חטא.

מא

ולשון "ושבתי", הכוונה באמת על יעקב עצמו, כי האבות הקדושים יבואו תיכף עם אליהו ומשיח, וכמו שאמרו בגמרא לענין משה ואהרן

[ומה שאמר בלשון "ושבתי", דקאי על עצמו. דהנה] ביי ביאת המשיח וועלן דאָך גאָר אויפשטיין די אבות הקדושים צוזאמען מיטן מלך המשיח [היינו תיכף בעת ביאתו], - אַזוי שטייט דאָך^כ, - נאָך 'פאַר' [דעם] תחיית המתים הכללי [שיהיה בזמן מאוחר מזה]. משה רבינו - שטייט אַרויס אין מדרש^{כח} - ער האָט געזאָגט ער וועט נישט קומען משה רבינו [רק עם אליהו ביחד]. [און] די גמרא זאָגט דאָך^{כט} [זאָ] ס'וועט נישט זיין קיין "בית המקדש" אָן משה ואהרן.

און אַזוי די אבות הקדושים [יבואו ביחד עם אליהו ומשיח].

מב

ובפרט "עקב אבינו", שלא יצטרך אפילו לענין תחיית המתים, שיעקב אבינו לא מת, והוא קיים גם בגופו כמו בחיים חיותו יעקב אבינו איז דאָך איבערהויפט יעקב אבינו "לא מת"^ל (תענית ה:), ער איז דאָך גרייט מיטן גוף, "בחיים חיותו".

דאָס איז דאָך דער חילוק [בינו לשאר צדיקים], ער דאָרף אפילו נישט אויפשטיין קיין "תחיית המתים", [ווייל] ס'איז גאָר נישטאָ [בחינת מיתה אצלן], די בחינה פון 'מיתה'

^{כז} כן מבאר היפה תואר (על בראשית רבה כו, ג), ובשו"ת רדב"ז (ח"ג סימן תרמד), ששני תחיות יש, דהצדיקים הגדולים יעמדו תיכף בביאת המשיח, אבל תחיית המתים הכללי יהיה אחר כך בזמן אחר.

ועיין בזה באורך בדברי רבינו ביואל משה (א, ג), ובשו"ת בדברי יואל (סימן פה, אות יד), ובדברי יואל (וארא עמוד קצו, בא עמוד חצר, בחקותי עמוד תלב, שלח עמוד שצה).

^{כח} בדברים רבה (ג, יז): אמר ליה הקב"ה משה חייך כשם שנתת את נפשך עליהן בעולם הזה כך לעתיד לבוא כשאביא להם את אליהו הנביא, שניכם באין כאחת וכו'.

^{כט} בגמרא יומא (ה:): כיצד הליבשין. כיצד הליבשין, מאי דהוה הוה? אלא כיצד מליבשין לעתיד לבוא. לעתיד לבוא נמי, לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם, אלא כיצד הליבשין למיסבר קראי.

וז"ל רבינו ביואל משה (א, ח): הנה היפה תואר (ב"ר כו) הביא מהר"ן חסדאי מה שמבואר בש"ס יומא (ה). גבי כיצד מליבשין לעתיד לבוא, שמתמה שכשיבנה בית המקדש משה ואהרן יהיו עמהם, מבואר בזה שאי אפשר שיהיה בית המקדש טרם שיחיו משה ואהרן לימות המשיח, יעיי"ש שהארין לישב הענין וכו'. ומבואר בתוספות פסחים (קיד: ד"ה אחר), דאין חשש טעות כשיבנה בית המקדש, דכשיבנה אז משה ואהרן יהיו עמנו, ובתוספות לא דברו כלל מהלבשת אהרן ובניו, אלא מעשיית פסח, והחליטו שאי אפשר בלי משה ואהרן.

^ל בגמרא תענית (ה:): אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא, אמר ליה מקרא אני דורש, שנאמר (ירמ' ל, י) וְאֶתָּה אֵל תִּירָא עֲבָדֶי יַעֲקֹב נֹאֵם ה' וְאֵל תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעַךָ מִכָּחֹק וְאֵת זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁכִים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. [פירש"י, מה זרעו בחיים, כשהוא מקבץ את ישראל מאֶרֶץ שָׁכִים, החיים הוא מקבץ, שהן בְּשִׁבְי, שהמתים אינן בְּשִׁבְי. אף הוא בחיים, שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו, כמו שמצינו במצרים וְיָרָא יִשְׂרָאֵל וגו', ודרשין יִשְׂרָאֵל סָבָא, ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת, אבל חי היה].

איז גאָר נײַטאַמאַל געווען ביי אים, ער איז חי וקיים מיטן "גוף", ס'איז נאָר געווען אַ דמיון [מה שהיה נראה כמת, כדאיתא בגמרא (שם)], מקרא אני דורש [שנאמר וְאַתָּה אַל תִּירָא עֲבָדִי יַעֲקֹב וגו' וְאַתָּה יוֹרֵד מֵאֲרֶץ שְׁבָיִם], מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. נישט די בחינה [פון] צדיקים במיתתן קרויים חיים (ברכות יח.), נאָר מקיש הוא "לזרעו", [אז] טאַקע "בחי חיותו".

מג

וממילא כל התפילה שבתנאי הנדר, קאי לימות המשיח, שאז יתקיים וְהָשִׁיב לָב אָבוֹת על בָּנִים, ויתקרב לאביהם שבשמים [וממילא] אויף "דער צייט" [של ביאת אליהו ומשיח] האָט ער געבעטן ["ושבתי" בשלום אל בית אבי, ולא ימצא פסול "בזרע"].

ווען ס'וועט זיין נאָך ביאת המשיח, וְיָשֶׁב מִצְרָף (מלאכי ג, ג), מ'זאָל דורכגיין דעם צירוף, די שווערע צייטן, די ביטערע נסיונות די שווערע, פון דעם לעצטן דור, פון עיקבא דמשיחא.

[וועל דור הזה ביקש יעקב] מ'זאָל די זכיה האָבן, אַז מ'זאָל זוכה זיין מקבל זיין פני משיח צדיקנו בְּלֵב טָהוֹר, בְּאֵמֶת וּבְשִׂמְחָה לא. איבערדעם האָט יעקב אבינו מתפלל געווען וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים שלא ימצא פסול "בזרע", אידן זאָלן ראוי זיין [לקבלת פני משיח צדיקנו].

מד

אזוי ווי ס'וועט דאָך זיין [לבסוף], אידן וועלן חוזר בתשובה זיין ווען ס'וועט זיין דאָס התעוררות הישועה, אזוי ווי די פסוקים (ביחזקאל פרק כ) זאָגן דאָך אַרויס, ס'וועט זיך גאָרנישט געפונען קיין רשע דעמאָלטס. ס'וועט זיין אַ בירור. דער וואָס ס'וועט ראוי זיין תשובה צו טון, וועט חוזר בתשובה זיין, און ווער חלילה נישט, וועט זיין אַ בירור [וְאֵל אֲדָמָה יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ].

אזוי ווי דער ראב"ד זאָגט אויף די משנה אין עדיות (ב, ט), אַז מ'וועט פירן אידן אין די מדבר, אזוי ווי ס'איז געווען דעמאָלטס [לאחר יציאת ממצרים], אין דער זעלבער מדבר פון סיחון ועוג וואָס אידן דעמאָלטס זענען געגאָנגען קיין ארץ ישראל, דאָרט וועט זיין דער בירור [לעתיד].

מה

על כל פנים האָט ער מתפלל געווען פאַר "דעם דור", וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים [שלא ימצא פסול בזרע].

מו

וכן מה שסיים ואמר וְהָאֵבֶן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׁמְתִי מִצֵּבָה יְהוָה בֵּית אֱלֹקִים, קאי על בנין בית השלישי, שרק בנין זה נקרא "בית אלקים", כמבואר במדרש בפסוק אין זה כי אם "בית אלקים"

[וכן מה שאמר] וְהָאֵבֶן הַזֶּה אֲשֶׁר שָׁמְתִי מִצֵּבָה יְהוָה בֵּית אֱלֹקִים [קאי על בנין בית המקדש השלישי].

לא ר"ל רבינו בס"ג בא תשכ"ז: דער אמת איז דאָך א גרויסער חילוק, דער וואָס ער קאָן זוכה זיין און ער גייט אַרויס זכאי, מ'איז זכאי פאַרן באשעפער, ווען מ'וועט מקבל זיין מְשִׁיחִין פני משיח צדיקנו, וועט מען מקבל זיין בנחת ובשמחה. [אָבער] אַז מ'איז אַליין נישט ראוי, נאָר ס'דאַרף אַן אנדערער מגין זיין [אויף אים], זאָגט דאָך די גמרא (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג) מאן דאכיל דלאו דיליה, בהית לאסתכולי באפיה, וועל מיר זיך שעמען צו קוקן מְשִׁיחִין אין פנים אַריין, מ'וועט וויסן אַז מ'איז אַליין נישט ראוי, אַז מ'וועט וויסן אַז מ'איז נישט ראוי [און] ס'איז נאָר דורך אַן אנדערן.

[ווי] דער מדרש זאגט²⁶ [על הפסוק] מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים, מה נורא, מ'האט אים געוויזן בית בנוי וחרוב והדר בנוי, מה נורא, זה בנוי, אין זה, זה חרוב, כי אם "בית אלקים", בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא, דעס וואס ס'וועט זיין בנוי ומשוכלל, און דעמאלטס הייסט עס "בית אלקים". איבערדעם האט ער געזאגט, והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה "בית אלקים", ווען ס'וועט זוכה זיין צו א בית בנוי ומשוכלל וואס ס'ווערט אנגערופן "בית אלקים", אויף 'דעם' האט יעקב אבינו מתפלל געווען²⁷.

מז

ישוב קושיא ד

ונמצא דכל ענין הנדר קאי על לעתיד לבא, ולא על דורו של יעקב, ולעתיד יתגלה או יעקב אבינו בחיים חיותו, וכמו שאמרו בפסוק יגל יעקב ישמח ישראל, ואז יקיים את נדרו מה שקיבל עליו. אבל בדורו עדיין לא הגיע זמן השלמת נדרו איבערדעם קאן זיין, דער "נדר" איז גאר עפעס אנדערש. יעקב אבינו לא מת, ער איז חי וקיים, דער נדר איז גארנישט געווען אויף 'דעמאלטס' [בדורו, רק על לאחר ביאת המשיח].

[ולזה אמר] ושבתי בשלום מן החטא, מ'זאל ארויס פון דעם גלות, ווער ס'וועט די זכיה האבן, מ'זאל ארויסגיין נקי פון דעם גלות, מ'זאל נישט מיטגעריסן ווערן נאכ'ן עון הדרך, מיט דעם גרויסן 'שפלות', די גרויסע 'התרחקות', די גרויסע 'טונקלקייט', מיט דעם גרויסן 'חשכות', [ויתקיים הכתוב] והשיב לב אבות על בנים, ושבתי בשלום, לעשות שלום בעולם.

אויף 'דעם' האט ער דאס געטון, דאס איז געווען דער "נדר". יעקב אבינו האט דעם נדר געטון אינגאנצן אויף "לעתיד".

מח

ווען דער אייבירשטער וועט העלפן, נאך ביאת המשיח, וועט יעקב אבינו נתגלה ווערן בחיים חיותו, דעס וואס ס'איז געווען א דמיון [שהיה נראה שמת, יתגלה אז און ס'איז דאך געווען לא מת, ער וועט נתגלה ווערן בחיים חיותו].

מט

ווי דער מדרש זאגט²⁸ [בפסוק] בשוב ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל סבא, ווען ס'וועט זיין שכיבת ציון, וועט זיך מיטפרייען יעקב אבינו, זאגט דער מדרש [דלכן הזכיר הכתוב זאת] בפרטיות אויף יעקב'ן, [ווייל] ער 'דערשפירט' דאס ערשטע.

²⁶ בבראשית רבה (ט, י): ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים וכו'. מלמד שהראה הקב"ה ליעקב בית המקדש בנוי וחרוב ובנוי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, זה בנוי, היך מה דאת אמר (תהלים סח, לו) נורא אלקים ממקדשיך. ואין זה, הרי חרוב, כמד"א (איכה ה, א) על זה היה דנה לבנו על אלה חשכו עינינו. כי אם בית אלקים, בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כמד"א (תהלים קמז, יא) כי חזק בריחי שערך.

²⁷ וגם פסוק זה שייך לתנאי הנדר, ולא לקיום הנדר. דאילו קיום הנדר לא נתגלה בפסוק, (וכדיבאר להלן אות נא).

²⁸ במדרש תהלים (שחר טוב, מזמור יד): מי יתן מציון ישועת ישראל וכו'. יגל יעקב ישמח ישראל. יגל אברהם ישמח יצחק אין כתיב כאן, אלא יעקב. למה, לפי שיעקב שמח מכל האבות. א"ר שמעון בן לקיש, בשעה שישאל חוטאין מרגיש יעקב ממערת המכפלה, שנאמר (הושע א, ג) כי עתה הונית אפרים נטמא ישראל. וכן כשתבוא השמחה לישראל שמח יעקב מכל האבות, לפי שהוא מזומן לסעודה, שנאמר (ישעיה מח, יב) שמע אלי יעקב וישראל מקראי, מהו מקוראי, מזומני, כמה דאמר (שמואל א ט, כב) ויתן להם מקום בראש הקרואים. ורב אמר, משל למי שמשיא את בתו, מי שמח, אלא אביה של כלה, שנאמר (ישעיה כט, כב) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב. הוי אומר, כשתבוא הגאולה לישראל יעקב שמח בה מכל האבות, לכן נאמר יגל יעקב ישמח ישראל.

הָאָב איך געזאָגט^ל [לבאר הענין], קאָן טאַקע זיין פאַרדעם [איז יעקב אבינו מרגיש תחילה], ווייל יעקב אבינו לא מת, ער וועט נישטאמאל דארפן אַנקומען צו קיין בחינה פון תחיית המתים (כדלעיל אות מב).

ג

אויף 'דעם' האָט ער געטון דעם נדר. 'דעמאלטס' וועט ער [עס מקיים זיין בבנין בית השלישי], 'דעמאלטס' [לעתיד] וועט ער טון דעם וואָס ער האָט אויף זיך מקבל געווען.

נא

ישוב קושיא ה

סיום הענין מה שקיבל עליו לעשות בנדרו, זה לא מבואר כלל בפסוק, יען כי הוא מהענינים המכוסים ונסתרים דלעתיד לבא [און] ער זאָגט נישטאמאל אַרויס [סיום הענין, 'וואָס' ער האָט אויף זיך מקבל געווען, ובאיזה אופן יהיה קיום הנדר]. וואָרן דעם וואָס מ'וועט טון לעתיד, טאָר מען דאָך נישטאמאל מגלה זיין. ס'איז דאָך אַלעס [נאָר] ברמז [בדברי הכתובים].

ווי דער רמב"ם זאָגט (מלכים יב, ב) מ'האָט נישטאמאל פאַר די נביאים מגלה געווען וויאָזוי ס'וועט אויסזען לעתיד. [וממילא] ווען ער האָט געטון אַ נדר אויף לעתיד, נישטאמאל האָט ער מגלה געווען 'וואָס' ער וועט טון.

נב

המשך ישוב קושיא ד

ועכ"פ כל ענין הנדר לא היה כלל על דורו, כי על עצמו לא היה מתיירא, שכבר היה מוכמח בשמירה מפי הקב"ה, רק הכל קאי על דורות העתידים, והנדר הוא על לעתיד לבא, ולא היה כלל בדעתו לקיימו בימיו רק לעתיד

און ער וועט אודאי מקיים זיין נדרו.

נאָר דער נדר איז נישט געווען גאָר אויף דעמאלטס, יעקב אבינו'ס נדר איז געווען אויף [לעתיד], ער האָט געקוקט עד סוף כל הדורות, אַז ס'זאל זיין וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם, מ'זאל אַרויס 'בְּשָׁלוֹם' פון 'גלות השפל', וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים, אויף 'דעם זמן' האָט ער מתפלל געווען, שלא ימצא פסול בזרעי האָט ער אויף 'דעם זמן' מתפלל געווען, אויף 'די אַלע דורות' פון יעקב אבינו'ן עד סוף כל הדורות. דער בורא כל עולמים וועט דאָך העלפן, ביי ביאת המשיח וועט זיין ס'וועט נתרומם ווערן קרן ישראל, מ'וועט אַריינשיינען בלבבות בני ישראל, [ויתקיים הכתוב וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים שלא ימצא פסול בזרעין].

נג

לפי זה האָט ער גאָרנישט געהאַט קיין חשבון ער זאל "דעמאלטס" [בדורו] ברויכן עפעס טון, וואָרן ער האָט נישט קיין נדר געטון אויף "דעמאלטס", ער האָט נישט מורא געהאַט פאַר "זיך", ער האָט נישט געטון קיין נדר פאַר זיך. 'ער' איז דאָך מובטח געווען פונעם באַשעפער, ער איז שוין מובטח געווען פונעם באַשעפער, אַזוי זאָגט דאָך דער רמב"ן (וישלה לב, ג). ער פלאַגט זיך אויך דער רמב"ן [דאס כבר היה מובטח מהקב"ה למה נתיירא, אבל לדרכינו אתי שפיר, כי] ער פאַר זיך האָט ער גאָרנישט מורא געהאַט, ער האָט נאָר מורא געהאַט אויף דורות העתידים, שמא יגרום 'החטא' (ברכות ד.), ער האָט געזען דעם שפלות המצב פון די שפעטערע דורות, און די 'חטאי' הדור, פון דעם האָט ער מורא געהאַט. און דער נדר איז געווען אויף "דעמאלטס" [כשישובו בשלום מן הגלות].

^ל עיין באורך בדברי יואל בפרשתן (עמוד קמד), ויגש (עמוד תסח), ויחי (עמוד תצג), סוכות (אות פא), ועוד.

נד

ביאור מה שאמרו שאיחר נדרו

אף דלא היה הנדר רק על לעתיד, אבל כוונה זו היה מוסתר ומכוסה, ולא ידעו בזה עד שחכו"ל גילו לנו כן. אבל בימיו היו יכולין לסבור הכוונה כפשוטו לקיימו בימיו, ועל כן היה מקום לקטרוג לאמר שהוא איחר נדרו, ולכן נענש, כי הקב"ה מרדק עם צדיקיו כחוט השערה, וכל 'דיבור' שלהם עושה רושם אפילו כשלא היה כוונתם לזה, וכשגנה שיצאה מלפני השליט

איי פאָרוואָס דען איז ער נענש געוואָרן? ווייל ס'איז געווען אַ 'קטרוג', ווייל נישט יעדער פאָרשטייט דאָך וואָס ס'וועט זיין לעתיד.

מ'ווייזט ניטאָמאָל [להמלאכים], די מלאכי השרת ווייסן נישט וואָס ס'וועט זיין. צדיקים איז געווען יחידי סגולה [שידעו מה שיהיה לעתיד, איז] אויכעט [שטייט] ל'פּומא לא ג'ליא'. [רק] יחידי סגולה, הַשְׁרִידִים אֲשֶׁר ה' קרא.

[ווען] יעקב אבינו האָט געוואָלט מַגְלָה זיין פאַר די שבטים, איז אויך געווען נסתלקה ממנו שכינה, ווייל ער האָט געוואָלט מַגְלָה זיין את הקץ (פסחים נז. ורש"י ויחי מט, א). איבערדעם, [ווייל] דאָס איז דאָך גאָר נעלם ומכוסה, די מלאכי השרת אפילו, קיינער ווייסט דאָס נישט.

איבערדעם אין 'פִּשְׁטוֹת' האָט מען געלערנט [פִּשְׁט אין וְשִׁבְתִּי בְשָׁלוֹם [דקאי על אותו זמן שבדורו], האָט מען דאָס באַהאַלטן [הכוונה האמיתית דקאי על לעתיד]. דעם איז פון די דרשות חכמינו ז"ל הערשט, אַז לעולם גייט אַלעס אויף לעתיד. לאחר שניתנה תורה, האָבן דאָס חכמינו ז"ל משיג געווען.

אַבער אויבן די מקטריגים, האָבן פּלאַץ געהאַט מקטרג צו זיין. ביי צדיקים איז דאָך זייער גרויס [דקדוק מעשיהם, כדכתיב] וּסְבִיכִיו נִשְׁעָרָה מֵאֵד (תהלים נ, ג)¹⁷, אַז מ'קען האָבן אַ קטרוג אויפן דיבור [על כן היה מקום לעונש].

נה

אַזוי ווי ס'איז געווען ביי רחל'ן, ער [יעקב] האָט געזאָגט [עם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיָה (ויצא לא, לב), ולכן וְתָמַת רַחֵל בְּדֶרֶךְ, והיה זה] כְּשֶׁגָּגָה הַיּוֹצֵאת מִלִּפְנֵי הַשְּׁלִיט (קהלת י, ה), [כמבואר בבראשית רבה (עז, ט)]. אַ 'דיבור' קאָן חלילה שאָטן.

נו

איבערדעם האָט אים 'שוין' געשאַדט [מה שאיחר נדרו], אפילו ער איז גאָרנישט מחוייב געווען [לקיימו, שעדיין לא הגיע זמנו], האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט דו מוזט עס 'דאָך' מקיים זיין.

נז

אבל בעצם אין שום קושא עליו, למה איחר נדרו, כי לא איחר הנדר כלל ולא עלה על דעתו מתחילה לקיימו בימיו רק לעתיד איבערדעם איז נישט קיין קשיא פאָרוואָס ער האָט נישט 'פריער' מקיים געוועזן, [ווייל] ער האָט נישט געהאַט קיין חשבון [אף מתחילה בשעת אמירת הנדר] מקיים צו זיין דעם נדר, ווייל ער האָט דאָך [נישט מכון געווען על אותו זמן, ולהלכה הרי] בנדרים הולכין אחר כוונת הנודר (נדרים נה: ושלחן ערוך יו"ד ריח, א), די כוונה [של יעקב בשעת נדרו] איז דאָך געווען [אויף] די אַלע דרשות וואָס חכמינו ז"ל דרִשְׁנֶען דאָס אַלעס אויף

¹⁷ בזהר חדש (בראשית): אָמר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שׁוֹטִים הֵם הַמַּחֲשָׁבִים קִצֵּי מִשִּׁיחָא, דְּכָר שְׁלֹא גִלִּיתִי לְעוֹלָם, שְׁנֶאָמַר (ישעיה סג, ד) כִּי יוֹם יָקָם 'בְּלִבִּי' [ושנת גאולי באה], לִיבָא לְפּוֹמָא לֹא גִלָּא, וְאִינוּן מִשְׁתַּדְּלֵי לְמַחֲשֵׁב קִצֵּי. ומבאר הישמוח משה (סוף פרשת נצבים) דהכוונה, דיש צדיקים שהם בבחינת ליבא ויש צדיקים שהם בבחינת פומא, והקץ נתגלה רק לאותן שהן בבחינת ליבא, ולא לכל הצדיקים.

¹⁷ ודרשו מזה בגמרא (יבמות קא: ובבא קמא נ:). מלמד שהקדוש ברוך הוא מרדק עם סביביו כחוט השערה.

"לעתיד", און דער נדר איז געגאנגען אויף לעתיד, [וועל זיך וועט ווערן] וועט ער הערשט מקיים זיין דעם נדר וואָס ער האָט מקבל געווען.

נח

אַז מ'וועל מיר זוכה זיין אינאיינעם, מ'וועל מיר זוכה זיין צו די גאולה שלימה, מקבל זיין פני משיח צדקינו, יעקב אבינו וועט מיטקומען.

יעקב אבינו האָט דאָך גענומען אַ מַשְׁכּוֹן פֿון אליהו'ל^ח. [וממילא] ווען ער [אליהו] וועט קומען וועט זיין התגלות יעקב אבינו, דעמאלטס וועט ער זען אַז ס'איז מקוים געוואָרן די הבטחות פֿאַר די דורות העתידיים וואָס ער האָט מתפלל געווען פֿאַר זיי, [און] פֿאַר 'דעם' דור השפל, פֿאַר אונזערע וועגן.

דעמאלטס וועט ער מקיים זיין דעם נדר וואָס ער האָט מקבל געווען אויף זיך.

נט

אַבער דעמאלטס [בדור] איז ער גאַרנישט מחוייב געווען, ער האָט דאָס נישט געמיינט, ער האָט נישט געמיינט "זיך".

נאָר וואָס דען, דער קטרוג. ביי'ן אַזעלעכע גרויסע צדיקים שאָדט דאָך אַ 'דיבור', אפילו ער האָט דאָס נישט 'געמיינט', דער דיבור אַליין איז זייער הייקל, אַזוי ווי די גמרא זאָגט (כתובות סב:), כְּשֶׁנֶּגְהוּ הַיּוֹצֵאת מִלְּפָנֵי הַשָּׁלִיט.

האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט דו ביסט עס מחוייב מקיים צו זיין יהיה איך שיהיה, וועגן קטרוג אַליין, וואָרן ס'שאָדט דיר.

אַזוי ווי ס'איז דאָך ידוע, ס'איז דאָך געווען ביי די צדיקים, איז געווען זייער הייקל יעדער דיבור.

ס

איבערדעם איז רעכט [כל הענין] מיט דעם נדר.

סא

התחלת ישוב קושיא ו

איבערדעם איז רעכט, לאָמיר זען [לבאר] דעם [מדרש] לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרתן.

סב

[קושיא ז]

בעלמא טוב שלא לידור כלל, שמא ידור ולא ישלם. אלא דבעת צרה שאני דמותר לנדור, משום דכשארם מקבל עליו איהו דבר בשעת דוחק, חזקתו שיקיים הקבלה, ולא חיישין שמא ידור ולא ישלם

לכאורה, דער טעם איז דאָך [פֿאַרוואָס] טובֿ אָפֿער לאַ תּדור, [ווייל] שמא תדור ולא תשלם, אַזוי זאָגט דאָך די גמרא (חולין ב. כדלעיל הערה יא). נאָר אין אַן עת צרה מעג מען יא, ווייל אין אַן עת צרה איז מען אויף זיך מקבל אַמְתִּידִיג, אין אַן עת צרה דורכ'ן עת צרה איז דאָך די קבלה [שטערקער], איז נישט אַזאַ סכנה [=חשש] אַז מ'וועט נישט האַלטן [מה שקיבל עליו, כי כשמקבל בעת דוחק] האַלט מען גיכער.

סג

אבל לפי זה לכאורה צריך להבין האך למדו ענין זה מן יעקב אבינו, דבעת צרה מותר לנדור, והלא אדרבה משם ראינו דאף בעת צרה יש חשש שיאחר את נדרו, שהרי גם יעקב אחר את נדרו

[נו] לכאורה איז דאָך עס אַ מעשה לסתור, [מה שלמד מיעקב דמותר לנדור בעת צרה.

^{לח} כמבואר ברש"י בחקתי (כו, מב): וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב. בחמשה מקומות נכתב [יעקוב] מלא, ואלוהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו.

שהרי צווישן די וואָס זענען נָדָרו וְהַפְסִידוּ, רעכנט ער דאָךְ [במדרש את] יעקב אבינו^{לט}. יעקב אבינו אַליין האָט אויך נישט געהאַלטן, ער האָט [לכאורה] עובר געווען אויף בל תאחר, [שהרי] ער איז נענט געוואָרן. [ואם כן] ווי קאָן מען זיך אַראָפּלערנען פון יעקב אבינו "שיהיו נודרין" בעת צרתן, וואָרן ער אַליין האָט דאָךְ אויך נישט געהאַלטן, זעט מען דאָךְ אַז דער חשש איז זייער גרויס שמא תדור ולא תשלם. אם בארזים נפלה שלהבת, אַז ס'איז ביי יעקב אבינו פאַרגעקומען ער האָט מאַחר נָדָרו געווען, קל וחומר אַן אַנדערן. קאָן מען דאָךְ לכאורה פון דעם אָפּלערנען [פאַרקערט] אַז מ'זאָל "נישט" קיין נדר טון בעת צרה, וויאָזוי לערנט מען זיך אָפּ פון יעקב אבינו מ'זאָל "יא" אַ נדר טון בעת צרה.

סד

ישוב קושיא ו-י

אבל האמת הוא כנוכח, שיעקב לא אחר את נדרו כלל, ושפיר ילפינו מנייה לנדר בעת צרה. אלא שמפני הקמרוג שהיה נראה בימיו כאילו היה דעתו לקיימו בימיו, על כן נענש, ולכן היה אז סברא שלא ללמוד ממנו. ולזה נכתב "לאמר", שנדע כי "לדורות" שפיר יש ללמוד ממנו, כשכבר גילו לנו חכ"ל שבאמת היה הנדר על לעתיד, ולא אחר נדרו כלל.

נאָר דער אמת איז אַזוי, דעם וואָס ער איז נענט געוואָרן, דאָס איז געווען דעמאָלט, ווען מ'האָט נאָכנישט מְגַלָּה געווען [כוונת הנדר], פאַר קבלת התורה איז נאָכנישט געווען נתגלה די דרשות חכמינו ז"ל אַז דאָס גייט אַלעס אויף לעתיד, איז געווען אַ קטרוג, האָט ער געמוזט מקיים זיין, און ווייל ער האָט נישט מקיים געווען לפי שיטתם [של המקטריגים], איז ער נענט געוואָרן.

אַבער די שפּעטערע דורות נאָך קבלת התורה, מ'האָט אָנגעהויבן אַביסל צו זען אין די תורה הקדושה, חכמינו ז"ל האָבן מְגַלָּה געווען אַסאַך זאַכן וואָס מ'האָט געקענט נאָך מְגַלָּה זיין [ביניהם], און שפּעטער וועט מען נאָכמער מְגַלָּה זיין, אחר ביאת המשיח.

אַבער על כל פנים, אַזויפיל האָבן זיי אויך שוין מְגַלָּה געווען, אַז דאָס גייט אויף לעתיד, [ממילא] איז פאַרענטפּערט וואָס יעקב אבינו האָט נישט מקיים געווען את נדרו. ממילא איז נישט קיין ראייה אַז מ'זאָל זאָגן [אין] דורכדעם וועט מען זיך אויפדרינגען אַז מ'איז נישט מקיים, אַז ס'איז אַ חשש מ'זאָל נישט מקיים זיין [אפילו] מה שנודרין בעת צרה, ווייל ער האָט אויך נישט מקיים [געווען]. אדרבה, ס'איז נישט קיין חשש, וואָרן דאָס האָט אַ טעם מספיק וואָס ער האָט נישט מקיים געווען. [ממילא] קען מען זיך שוין [יא] אַראָפּלערנען [שיהיו] נודרין בעת צרה. אַבער [נאָך] הערשט [אין] די שפּעטערע דורות [לאחר מתן תורה].

סה

זאָגט ער [במדרש], אָשֶׁר פָּצוּ שְׁפָתַי וְדָבַר פִּי בְצַר לִי, מהו "לאמר", וויאָזוי קאָן מען זיך פון דעם עפעס אויפדרינגען, זאָגט ער לאַמר "לדורות", [אין] די 'שפּעטערע דורות' קאָן מען זיך אַראָפּלערנען שיהיו נודרין בעת צרתן. אַבער 'דעמאָלטס בימיו' האָט מען זיך נישט געקענט אָפּלערנען פון דעם, ווייל ס'איז געווען מעשה לסתור, אַם בְּאַרְזִים נִפְלָה שְׁלֵהֶבֶת [מה יֵצֵנוּ אֲזוּבֵי קִיר] (מועד קטן כה:).

^{לט} בבראשית רבה (ע, א) ד' ה' שנדרו, שנים נדרו והפסידו, ושנים נדרו ונשכחו. יעקב נדר והפסיד, יפתח נדר והפסיד. חנה נדרה ונשכחה, ישראל נדרו ונשכחו, שנאמר (חקת כא, ב) וַיִּדָּר יִשְׂרָאֵל נִדְר גוֹי.

דעמאלטס האָט מען דאָך נאָכנישט געוואוסט קיין טעם פאַרוואָס האָט ער נישט מקיים געווען את נדרו, אלא מאי זעט מען דאָך אַז ס'איז אייביג אַ חשש, אפילו גאָר [בעת צרה], מי לנו גדול, אפילו ביי יעקב אבינו, אַז מ'איז נישט מקיים וואָס מ'איז עפעס מַנְדֵּר.

אַבער די שפּעטערע דורות, האָט מען אָנגעהויבן צו זען וויאזוי מ'זעט אויס, אַז לולא רחמיו וחסדיו העט געווען חלילה וַמְתּו כָּל הַצֵּאן, מ'האָט געזען וואָס דער פֿשֵׁט איז ודִּפְקוּם יום אָחָד וַמְתּו כָּל הַצֵּאן, מ'האָט געזען וואָס ער מיינט, דעמאלטס איז מען הערשט געוואָר געוואָרן וואָס יעקב אבינו האָט 'געהאַרעוועט' פאַר 'אונזערט וועגן', ממילא זעט מען דאָך אַז ער האָט נישט עובר געווען את נדרו, קאָן מען זיך לערנען שיהיו נודרין בעת צרתן, קאָן מען זיך הערשט שפּעטער אַרויסלערנען, איז דאָס לאַמֵּר "לדורות".

10

הקדמה ליישוב קושיא א-ב

בש"ך על התורה: דהפכים קמנים שחור עליהם יעקב, היו כדים של שמן שאחר כך יצק מהם על ראש האבן, ומהם נעשה השמן המשחה שנמשח בו המשכן ובית המקדש, וכולו קיים לעתיד לבא, וימשחו בו את הבנין לעתיד

[וועל מיר] צוקומען [לביאור הפסוק] וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוּ.

א פלא שטייט אין ש"ך על התורה, - דער ילקוט ראובני ברענגט עס אויך (בשם הש"ך בפרשתו בפסוק וייתר יעקב לבדו), - [אַז] די כדים קטנים, דער פֿד וואָס ער האָט זיך מוסר נפש געווען יעקב אבינו, - ער ברענגט אַזוי דער ש"ך על התורה, מסתמא האָט עס ערגעץ אַ מקור [בדברי חז"ל], - דער ש"ך ברענגט עס², אַז ווען ער איז געווען ויקח אבן וַיִּשֶׁם מֶרְאֲשֹׁתָיו, ווען ער איז אויפגעשטאַנען צופרי [ומצאן אבן אחת] האָט ער געטראָפֿן אַ פֿד שמן וַיִּצַק עַל רֵאשָׁה, און ס'האָט זיך באַלד צוריק אָנגעפילט, האָט ער געזען אַז דאָס איז עפעס אַ גרויסע זאך, אַז דאָס איז עפעס אַ דבר קדוש, האָט ער עס אַוועקגעלייגט, [והוא השמן שנעשה בו "שמן המשחה" בימי משה, און] מיט דעם האָט מען מושח געוועזן די כלים ביים מִשְׁכָּן און בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

און אויף דעם פֿד [שהוא שמן המשחה] זאָגט די גמרא (הוריות יא: וכריתות ה:) שֶׁמֶן [מִשְׁחָת] קִדְּשׁ יְהוָה "זֶה" לִי "לְדִרְתִּיכֶם" (תשא ל, לא) "זֶה" בגימטריא י"ב לוגין הור], מלמד "שכולו" קיים לעתיד לבוא.

דאָס איז 'דער' פֿד וואָס די גמרא זאָגט דערויף שכולו קיים לעתיד לבוא, [ונמצא כן] לעתיד לבוא וועט אַפֿירקומען דער זעלבער פֿד, וואָס מיט דעם וועט מען מושח זיין דאָס בית עולמים, דאָס בית בנוי ומשוכלל. דאָס איז דער פֿד.

איבערדעם האָט ער זיך דערויף מוסר נפש געווען, ווייל דער פֿד איז געבליבן, ווייל ער האָט נישט געוואָלט מוֹתֵר זיין [על פֿד זה], האָט ער זיך מוסר נפש געווען, ער

² בש"ך על התורה בפרשתו (לב, כה): וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוּ. אמרו ז"ל אל תיקרי לְבָדוּ אלא לְכָדוּ, מאין בא לו זה הכד, כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר ומצאן אבן אחת, ונתבצר לו כד של שמן ויצק על ראשה, וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה, ואמר אין זה ראוי להניחו כאן. והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו, והמזבח, ואהרן ובניו, והמלכים, ועדיין כולו קיים כמו שאמרו חז"ל זֶה לִי "לְדִרְתִּיכֶם", והוא כד השמן של הצרפית שאמר לה אליהו כד האלהיו לא תכלה, והוא אסוך שמן של אשת עובדיה הנביא. כשראה יעקב שכל כך נסים עתיד להיות בו, סיפן עצמו והביאו. כן מצאתי.

איז געגאנגען 'אליין' דערנאך [=אחריו], וינתר יעקב 'לברו', דאָס איז געווען דער פֿד וואָס ער האָט זיך דערויף מוסר נפש געווען^{מא}. [ע"כ דברי הש"ך עה"ת].

סז

ישוב קושיא א-ב

ולפי זה נמצא דבאותו כד, כבר ראה יעקב בזה גם את הבנין בית עולמים דלעתיד, וכשהור עליו והתבודד לברו או התעצם בבחינת הקדושה דלעתיד, שאז יתקיים ענין הכתוב ונשגב ה' לברו ביום ההוא

איבערדעם איז רעכט.

ביי דעם פֿד האָט ער געזען שוין דאָס בית בנוי ומשוכלל, וואָרן דאָס איז דאָך כולו קיים לעתיד לבוא. האָט ער געזען וויאָזוי ס'וועט אויסזען וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַּיּוֹם ההוא, דעמאָלטס [כשיבנו בית עולמים] וועט דאָך זיין וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַּיּוֹם ההוא. [וממילא ווען] ער איז געבליבן וועגן 'דעם' פֿד, האָט ער געזען דער בחינה פון "לְבָדוּ" אַז ס'וועט זיין [ביום ההוא יהיה ה' אחד], דאָס איז טאַקע דער זעלבער "לְבָדוּ" [ווי אין פסוק ונשגב ה' לבדו], און ער איז געווען דבוק במחשבתו אין "דער" קדושה [דלעתיד], אַזוי ווי ס'וועט זיין דעמאָלטס, ס'וועט נישט זיין נאָר השם יתברך, מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, רוח הטומאה יעביר מן הארץ (זכריה יג, ב), אַלעס וועט זיין בטל ומבוטל, די אַלע כוחות הטומאה, די כוחות פונעם ס"מ פון די סטרא אחרא, אַלעס וועט זיין בטל ומבוטל, וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַּיּוֹם ההוא.

סח

איבערדעם יעקב אבינו האָט זיך מְתַעֵצִם געווען מיט "דער" קדושה, ווען ער האָט גענומען דעם פֿד אין די הענט אַריין. דער פֿד איז דאָך מוכן אויף דעם, מיט דעם כד השמן [יהיה בית אלקים], מ'וועט מושח זיין דאָס בית בנוי ומשוכלל, וואָס ס'קומט אַראָפּ פון אויבן אַ בית בנוי ומשוכלל (רש"י ותוספות סוכה מא.), [און] ס'וועט זיין וְנִשְׁגָּב ה' לְבָדוּ בַּיּוֹם ההוא, אויף דעם איז ער געבליבן וינתר יעקב לְבָדוּ. איז דאָס ביידע אמת, ער איז דאָרט געבליבן אַליין [וינתר יעקב לְבָדוּ, ובאותה שעה התעצם בבחינה דלעתיד כשהיה נשגב ה' לבדו].

סט

ולכן הלך שם "לברו" באין איש עמו, כי רק יעקב לברו היה יכול לעלות ולהתעצם בבחינת הקדושה דלעתיד לבא, וכמו שמצינו שרק לו נתגלה הקץ, ולא הורשה לגלותו לשאר השבטים

קאָן זיין [אז] פֿאַרדעם האָט ער טאַקע קיינעם נישט מיטגענומען, וואָרן טאַקע קיינער נישט האָט געקאָנט זוכה זיין [צו] אַזאַ גרויסע קדושה וואָס ס'וועט זיין לעתיד [נאָר יעקב אבינו, ולכן] אַז ער איז געגאָנגען נאָך 'דעם פֿד', האָט ער געמוזט גיין 'אַליין', ער האָט געמוזט האָבן 'הַתְּבוּדוֹת', וינתר יעקב "לְבָדוּ", 'ער' איז געווען 'אין איינציגער' וואָס ער האָט זיך געקענט מְתַעֵצִם זיין מיט 'דער' קדושה, דעם וואָס ס'וועט זיך טון לעתיד.

[והראיה, שמצינו דבעת הסתלקותו] טאַמער האָט ער געוואָלט מגלה זיין אפילו פֿאַר די "שבטים" דעם קץ, איז געווען נסתלקה הימנו שכינה. [והרי שרק ליעקב בלבד נתגלה ענין הקץ דלעתיד].

^{מא} ולפי דברי הש"ך, יוכן היטב דברי בעלי התוס' (דלעיל אות ג) בפירוש השני, שכתבו דתיבת "לברו" הוא מלשון בית הכד של שמן. דאילו מפאת דברי רש"י לחוד, היו יכולין לומר שהיו פכים ריקנים, וא"כ מאי שייכות מזה לענין שמן, אבל לדברי הש"ך נוחא, והרי שגם התוס' כבר כתבו דעכ"פ היה המדובר מן פך של שמן.

איבערדעם דעם התגלות פון וַנִּשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וּוָאס ס'וועט זיין [לעתיד]
נאָך דעם כד השמן [כשימשחו בו בית עולמים], איז טאַקע נאָר געווען יעקב אבינו אַליין,
[ולכן] וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב 'לְבָדּוֹ'.

ע

ונמצא דשפיר היה ענין וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ, התעצמות וענין אחד עם וַנִּשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ,
וכן שפיר נרמז בוה ענין הפכים קטנים שהם הכדים של שמן המשחה

איבערדעם איז רעכט (ישוב קושיא א-ב), ווייל דעם איז אַלעס, די אַלע דריי, איז איין
בחינה. דעם כד השמן וואָס ער האָט גענומען. מיט דעם וַנִּשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא.
און וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ. איז דאָס אַלעס איין בחינה געווען.

[ובוה שפיר נרמז ענין הכד גם לפי פשוטו של מקרא דלשון לבדו פירושו "אַליין", דהכוונה
שהתעצם בבחינה דלעיתיד שיהיה "לבדו", וזהו רק ע"י שחזר עבור הכדים קטנים של שמן המשחה,
שלכן הלך שם "לבדו", ומיושב גם קושיא א.].

עא

ישוב קושיא ג

מה שהקב"ה עתיד לעשות לעתיד לבא, כבר עשה יעקב על זה הכנה בעת שהיה ויותר יעקב לבדו, והתעצם אז בבחינת
הקדושה דלעיתיד לבא. כי באמת אין לנו זכותים איך לזכות להנאולה, רק יהיה זה בזכותו של יעקב אבינו שהכין הכח לזה

איז רעכט [אויך] וואָס דער מדרש ברענגט אויף דעם צו [את הפסוק] אֵין כָּקֵל יִשְׁרֹן
רַכֵּב שָׁמַיִם, [אז] דעם וואָס ס'וועט זיין לעתיד האָבן צדיקים געטון פריער.

אַזוי ווי לעתיד וועט זיין וַנִּשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא, [אַזוי] יעקב אבינו האָט
'שוין' אויף דעם געהאַרעוועט [על בחינת קדושה זו], אַז מ'זאָל דאָס 'דורכברעכן' אין
דעם דור השפל [בעיקבא דמשיחא, אפילו אז] מ'האָט נישט קיין זכותים אַליין, [אַבער] אַז
ס'וועט קומען די צייט, אפילו ווען ס'איז שוין טאַקע הגיע הזמן, ס'איז שוין די
לעצטע זמנים, נאָר ס'איז נישטאָ קיין זכותים, [און] נישט קיין כוחות, [איז דאָ] טאַקע
נאָר דער זכות פון יעקב אבינו^{כב}. [ועל זה נאמר] מִי יִתֵּן מַצִּיּוֹת יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, דורך יָגֵל
יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל סבא^{כג}, ווי דער מדרש זאָגט (כדלעיל אות מט). [דאָס איז] דער כח פון
יעקב אבינו, [נאָך ווען] ער איז געווען וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וועגן כד השמן, [על ידי זה יהיה]
וַנִּשְׁגַּב ה' לְבָדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא.

עב

ברכת הקודש

מ'זאָל מיר במהרה טאַקע זוכה זיין, יִרְאוּ עֵינֵינוּ וַיִּשְׁמַח לָבְנוּ.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען [אין] די היצטיגע טעג, מ'זאָל זוכה זיין אַז דער בורא כל
עולמים זאָל העלפן ס'זאָל זיין נְגִילָה וַנִּשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתוֹ יתברך שמו.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען וַנִּשְׁגַּב בַּיּוֹם הַהוּא ה' לְבָדּוֹ, וַיּוֹתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ.
דער כח פון די פריערדיגע צדיקים וקדושים זאָל אויף אונז מגין זיין אין דעם
שפלות. מ'זאָל במהרה געהאָלפן ווערן מיט כל מיני ישועות.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים
עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{כב} וכמבואר במדרש שהבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב (כדלעיל אות לג, והערה כ).

^{כג} ולדרכינו יתפרש כוונה הכתוב, שהפסוק שואל מִי יִתֵּן מַצִּיּוֹת יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל, דהיינו באיזה זכות תהיה ישועת
ישראל, ועל זה משיב דזה יהיה בזכות יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל סבא.